

Přístup azylantů a osob s doplňkovou ochranou k zaměstnání v České republice

Zadavatel: Sdružení osob zabývajících se emigranty (SOZE, o.s.), Brno

Zpracovatel: Mgr. Andrea Gerstnerová, Ph.D.

Obsah

Základní charakteristiky studie	3
1. Popis metodologie, metody	4
2. Zasazení do problematiky a analýza současného stavu	6
3. Integrace na trhu práce a žadatelé o azyl	10
3.1 Životní příběh subsaharského uprchlíka pobývajících v České republice	11
3.2 Analýza socioekonomické integrace žadatelů o azyl	15
4. Azyloví na trhu práce po udělení mezinárodní ochrany.....	23
4.1 Individuální akční plány zpracovávané úřady práce	25
4.2 Nejčastější problémy azylových na trhu práce	33
4.2.1 Přesídlené osoby na trhu práce – příklad Barmánců v ČR.....	36
4.3 Nejčastější problémy osob s udělenou doplňkovou ochranou na trhu práce	40
5. Závěry a doporučení	42
5.1 Doporučení pro zlepšení situace azylových a osob s udělenou doplňkovou ochranou na trhu práce	42
5.2 Doporučení pro zlepšení situace přesídlených osob na trhu práce.....	46
Použité zdroje a literatura	49

„Imigrant je především lidskou bytostí toužící po životě v tolerantním a vstřícném prostředí. Bariéry mezi jednotlivými kulturními komunitami jsou vytvářeny zpravidla uměle, a to posilováním nejrůznějších mezilidských předsudků, které jsou pro každý národ a každou skupinu obyvatel specifické. Tyto falešné představy o bližním následně znemožňují vznik sociálně solidární společnosti, ve které by každá komunita měla své důstojné místo“ (Mabaya, 2007).

Základní charakteristiky studie

Obsahem předkládané studie je analýza právní úpravy a navazující praxe státních orgánů a neziskových organizací v oblasti přístupu azylantů¹ k zaměstnání. V úvodu je třeba říci, že předkládaná studie není z hlediska svého předmětu první, která byla na toto téma v České republice zpracována. V roce 2005 vydal Etnologický ústav Akademie věd ČR výzkumnou zprávu nazvanou „Integrace azylantů a efektivita státního integračního programu“, jejíž součástí bylo i řešení otázky přístupu azylantů na trh práce. Snahou předkládané studie je proto do jisté míry na závěry výzkumné zprávy Etnologického ústavu Akademie věd ČR navázat, a zajistit tak určitou kontinuitu ve zkoumání dané problematiky.

Předkládaná studie se však od výzkumné zprávy Etnologického ústavu Akademie věd ČR v určitých ohledech liší. Každá studie pracuje s částečně odlišnou cílovou skupinou a využívá odlišných metodologických přístupů. Zatímco cílovou skupinou u výzkumné zprávy Etnologického ústavu Akademie věd ČR byli pouze účastníci Státního integračního programu, tedy azylanti, předkládaná studie hodnotí přístup k zaměstnání také u osob, kterým byla udělena doplňková ochrana (viz níže kapitola č. 2). Předkládaná studie se rovněž přednostně zaměřuje na analýzu naplňování kritérií Státního integračního programu v oblasti zaměstnanosti z pohledu státní správy a neziskových organizací. Méně prostoru už bylo oproti výzkumné zprávě Etnologického ústavu Akademie věd ČR, věnováno strukturovaným rozhovorům s představiteli cílové skupiny. Předkládaná studie dále nově analyzuje socioekonomické aspekty integrace přesídlených osob původem z Barmy v závislosti na geografickém rozmístění integračních bytů v České republice.

Studie byla vypracována na základě zadání ze strany občanského sdružení SOZE (Sdružení osob zabývajících se emigranty). Zpracovatelem studie je absolventka doktorského studijního programu Sociální geografie a regionální rozvoj Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze – Andrea Gerstnerová. Ve své disertační práci (rok obhájení disertační práce – 2009) se zabývala analýzou integrace imigrantů subsaharského původu a významem interkulturního dialogu jako prostředku pro rozvoj sociální soudržnosti mezi představiteli majority i minority.

Informace uvedené ve studii se vztahují k období mezi 23. červnem 2010 a 10. zářím 2010, kdy probíhalo vlastní kvalitativní šetření.

¹ Tj. osob požívajících v České republice mezinárodní ochrany ve smyslu zákona č. 325/1999 Sb., o azylu.

1. Popis metodologie, metody

■ Obsahová analýza dokumentů

Pro vypracování studie byly využity:

- odborné publikace a články zpracované na studované téma jednotlivými výzkumnými pracovišti;
- legislativní dokumenty vlády a věcně příslušných ministerstev;
- materiály publikované neziskovými organizacemi a sdruženími cizinců;
- seminární a diplomové práce vysokoškolských studentů.

Obsahová analýza tištěných (popř. elektronických) dokumentů pomohla obohatit jednotlivé výstupy studie o nové argumenty a poskytla podněty k další diskusi. Zásadní význam přitom mělo studium odborných publikací vydaných univerzitními a výzkumnými pracovišti a materiálů publikovaných neziskovými organizacemi.

■ E-mailový průzkum

V době od 8. července 2010 do 8. srpna 2010 byl vybraným neziskovým organizacím pracujícím s uprchlíky, azylanty a s osobami s udělenou doplňkovou ochranou (tj. Organizaci pro pomoc uprchlíkům, Sdružení občanů zabývajících se emigranty, Charitě ČR, sdružení Inbáze-Berkat, Centru pro integraci cizinců, Poradně pro integraci, Sdružení pro integraci a migraci, Diakonii ČCE, Asociaci uprchlíků v ČR, META-Sdružení pro příležitosti mladých migrantů, Evropské kontaktní skupině a sdružení Most pro lidská práva) emailem rozeslán dotaz s prosbou o identifikaci nejzávažnějších problémů, se kterými se jejich klienti na českém trhu práce potýkají. Vyhodnocení ankety je detailně rozepsáno v kapitole č. 4.2.

V měsíci červenci 2010 byly také e-mailem osloveny všechny pobočky úřadů práce (n=77), zda v roce 2009 nabídly nezaměstnaným azylantům rekvalifikační kurz. Vyhodnocení ankety je detailně rozepsáno v kapitole č. 4.1.

■ Polostrukturované rozhovory (na základě předem vypracovaného souboru otázek)

Osobní konzultace se 1) zástupci akademické obce, 2) představiteli neziskových organizací, 3) zaměstnanci státní správy), 4) zástupci sdružení cizinců a 5) cizinci samotnými (tj. uprchlíky a azylanty) proběhly v období od 23. června do 4. září 2010.

Pokud jde o zástupce akademické obce, byli zkontaktováni: ředitel Etnologického ústavu AV ČR – PhDr. Zdeněk Uherek, CSc. (dne 4. září 2010) a doktorandka Sociální geografie a regionálního rozvoje PřF UK – Markéta Seidlová zpracovávající pod vedením doc. RNDr. Dušana Drbohlava disertační práci na téma „*Analýza migrační politiky Francie na různých měřítkových úrovních a její využitelnost pro tvorbu české migrační politiky*“ (dne 1. září, 2010)..

Z řad představitelů neziskového sektoru byly realizovány rozhovory s následujícími osobami: ředitelkou Centra pro integraci cizinců – Mgr. Lucií Ditrychovou (dne 12. července 2010), zástupkyní ředitele a vedoucí sociálního oddělení Organizace pro pomoc uprchlíkům – Mgr. Ludmilou Bobysudovou (dne 29. června 2010), sociálním pracovníkem Organizace pro pomoc uprchlíkům –

Bc. Romanem Vargou (dne 29. června 2010), koordinátorkou projektu Nový začátek Organizace pro pomoc uprchlíkům – Mgr. Pavlou Dobrovolnou (dne 29. června 2010), odborným pracovníkem Sdružení občanů pracujících s emigranty (SOZE) – Mgr. Petrem Mikšem (dne 12. července 2010), odborným pracovníkem Poradenského a informačního centra pro mladé migranty META – Mgr. Lukášem Radostným (dne 29. července 2010) a vedoucí sociálního oddělení občanského sdružení Inbáze-Berkat – Mgr. Evou Dohnalovou (dne 14. července 2010).

Z pracovníků státní správy pozvání na rozhovor přijal vedoucí oddělení zprostředkování z odboru realizace služeb zaměstnanosti Sekce politiky zaměstnanosti a trhu práce Ministerstva práce a sociálních věcí JUDr. Jiří Vaňásek (dne 21. července 2010). Zkontaktováni byli rovněž pracovníci oddělení integrace cizinců a azylantů odboru azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra ČR (dne 13. srpna 2010) a Kanceláře veřejného ochránce práv v Brně (dne 14. června 2010). Zástupce oddělení integrace cizinců a azylantů Ministerstva vnitra informoval o základních prioritách Státního integračního programu a přiblížil rozpočet Ministerstva vnitra určený na zabezpečení integrace azylantů a osob požívajících doplňkové ochrany v České republice. Kancelář veřejného ochránce práv poskytla své připomínky k letošní novele zákona o azylu týkající se integrace osob s udělenou doplňkovou ochranou.

Z kategorie zástupců sdružení cizinců byl dne 28. července 2010 uskutečněn telefonický rozhovor s ředitelkou Barmského centra v Praze – Sabe A. Soe, která pomohla objasnit roli centra v průběhu socioekonomické integrace barmských uprchlíků v České republice.

Dne 23. června 2010 proběhl telefonický rozhovor žadatelem o mezinárodní ochranu dlouhodobě pobývajícím v České republice. A držitel trvalého pobytu v České republice původem z Burkiny Faso se svěřil se svým životním příběhem.

Obsahová analýza dokumentů, emailový průzkum a polostrukturované rozhovory se zástupci akademické obce, státní správy, neziskových organizací, sdružení cizinců a s cizinci samotnými, přispěly k identifikaci primárních problémů v oblasti ekonomické integrace azylantů, přesídlených osob a osob s doplňkovou ochranou, jakož i k formulaci doporučení pro zlepšení stávající praxe (viz kapitola č. 5 Závěry a doporučení).

2. Zasazení do problematiky a analýza současného stavu

Mezinárodní migrace je trvalým a všudypřítomným jevem, který pod vlivem socioekonomických a demografických proměn nabývá neustále nových rozměrů a podob (Šišková, 2001). Intenzita demografických změn a ekonomické transformace rozvinutých zemí na jedné straně a znepokojivá situace v oblasti dodržování lidských práv v rozvojových zemích, jakož i rozsáhlost sociálních proměn života na venkově na straně druhé, ovlivňují finální velikost a strukturu migračních vln mezi geopolitickým Severem a Jihem. Doposud jsme se nedočkali naplnění postmoderních idejí o snadném přechodu vnějších hranic: lidská mobilita i nadále zůstává založena na nerovném přístupu a diskriminaci, a právo migrovat je přísně střeženo národní legislativou (Castles, 2008). Mezinárodní migrace je v praxi privilegiem jen určitých společenských tříd (Bauman, 1998), vybavených náležitým ekonomickým a sociálním zázemím. Nutno podotknout, že většina osob migruje v mezích příslušného národního státu, což ovšem nevylučuje, že by se nemohly setkat s obdobnými pobytovými, socioekonomickými a kulturními problémy jako osoby překračující mezinárodní hranice.

Mezinárodní migraci můžeme na základě pohnutek, které k přechodu hranic vedou, dělit na migraci dobrovolnou a vynucenou. Pod dobrovolnou migrací si můžeme představit případy, kdy osoba dobrovolně opouští svoji zemi za účelem studia, zaměstnání, aj. Zatímco k migraci vynucené je osoba přinucena vnějšími okolnostmi (např. pronásledováním, represemi, ozbrojenými konflikty či přírodními katastrofami, atd.). Důsledkem nuceného odchodu ze země původu vzniká situace, kdy uprchlíci hledají ochranu u hostitelské společnosti poté, co jim je odepřena v jejich domovském státu. Na základě Úmluvy o právním postavení uprchlíků (tzv. Ženevské úmluvy) ze dne 28. července 1951 ve znění Newyorského protokolu ze dne 31. ledna 1967² je pod ochranou ten uprchlík, který je pronásledován v zemi svého původu z důvodu rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité sociální skupině nebo pro zastávání určitých politických názorů (Ženevská úmluva, 1951). Ženevská úmluva vychází z principů zakotvených ve Všeobecné deklaraci lidských práv z roku 1948, která uvádí, že „každý má právo vyhledat si před pronásledováním útočiště v jiných zemích a požívat tam azylu“ (Všeobecná deklarace lidských práv, čl. 14). Všeobecná deklarace lidských práv je nezávazným dokumentem, ze kterého vzešla řada závazných právních norem, jako například regionální evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, vyhlášená ve Sbírce zákonů v České republice pod č. 209/1992 Sb. V České republice jsou základní lidská práva garantována jednak mezinárodními smlouvami (například zmiňovanou Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod – tuto úmluvu vykládá a aplikuje Evropský soud pro lidská práva ve Štrasburku a dále pak Úmluvou proti mučení, Úmluvou o právech dítěte) a jednak Ústavou České republiky a Listinou základních práv a svobod. Základním právním předpisem, který upravuje problematiku uprchlíků v České republice, je zákon č. 325/1999 Sb., o azylu. Upravuje vstup a pobyt cizince žádajícího Českou republiku o mezinárodní ochranu, práva a povinnosti žadatelů o udělení mezinárodní ochrany a azylantů, průběh azylového řízení, péči o žadatele o mezinárodní ochranu a Státní integrační program.

Udělením mezinárodní ochrany formou azylu získávají uprchlíci trvalý pobyt na území České republiky. Prokazují se průkazem povolení k pobytu azylanta. Dítě azylanta mladší 15 let může být

² Ženevská úmluva byla tehdejší Československem ratifikována v roce 1991. V roce 1993 závazky v nezměněné podobě převzala samostatná Česká republika.

zapsáno v průkazu rodičů (META, 2010)³. Azylant má právo na poučení o právech a povinnostech v mateřském jazyce či v jazyce, ve kterém je schopen se porozumět, a to nejpozději do 3 dnů ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o udělení azylu (META, 2010). Azylant by i nadále neměl kontaktovat orgány své země původu. Pokud dobrovolně znovu využije ochranu státu, jehož je státním občanem, hrozí mu odnětí již získaného azylu (META, 2010). Pokud bylo rozhodnuto o udělení azylu, Ministerstvo vnitra uprchlíkův odevzdaný cestovní doklad uschová. Dojde-li však k odnětí nebo zániku azylu, popř. skončí-li platnost cestovního dokladu, předá Ministerstvo vnitra cestovní doklad policii. Policie poté neplatný cestovní doklad vrátí státu, který jej vydal, jako doklad nalezený na území (§ 41 novely zákona o azylu). Ministerstvo vnitra poskytne azylantovi, kterému bylo jako žadateli o udělení mezinárodní ochrany poskytováno kapesné nebo finanční příspěvek podle § 42 odst. 4, na jeho písemnou žádost podanou nejpozději do 3 dnů od nabytí právní moci rozhodnutí o udělení mezinárodní ochrany jednorázový finanční příspěvek ve výši životního minima osoby a společně s ní posuzovaných osob (§ 42 odst. 3 novely zákona o azylu). Jednorázový finanční příspěvek se poskytne azylantovi, který byl uznán uprchlíkem podle mezinárodní smlouvy rozhodnutím Úřadu Vysokého komisaře, a azylantovi, který byl jako žadatel o udělení mezinárodní ochrany v době nabytí právní moci rozhodnutí o udělení mezinárodní ochrany hlášen k pobytu v zařízení pro zajištění cizinců podle zvláštního právního předpisu (§ 50a novely zákona o azylu).

Podle zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky mají všichni azylanti rovný přístup k sociálnímu systému, zdravotní péči, vzdělání a na trh práce podobně jako občané České republiky. Vztahují se na ně práva a povinnosti vyplývající jak ze zákona o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb., tak ze zákoníku práce a dalších předpisů. To znamená, že mohou být vedeni jako uchazeči o zaměstnání na úřadu práce a taktéž mohou využívat nástroje aktivní i pasivní politiky zaměstnanosti. Kromě obdobných práv a povinností jako občané České republiky (s několika výjimkami specifikovanými v zákoně o pobytu cizinců na území České republiky⁴). Azylantům je dále nabídnuta možnost zúčastnit se Státního integračního programu. Státní integrační program se zaměřuje na zajištění jednorázové nabídky bydlení, bezplatné výuky českého jazyka⁵ a pomoc při zajištění zaměstnání⁶. Ředitel Etnologického ústavu AV ČR – PhDr. Zdeněk Uherek, CSc. se domnívá, že by každý azylant, bez ohledu na dosavadní situaci (tj. zda je schopen si pomoci sám), měl mít možnost vstoupit do Státního integračního programu i zpětně (např. po 12 měsících po udělení mezinárodní ochrany), pokud jeho schopnost svépomoci selže (Uherek, 2010).

Mezinárodní ochrana formou azylu je udělována i přesídleným osobám, a to v situacích, kdy nepřipadá v úvahu jiný způsob trvalého řešení jejich situace (tj. z objektivních důvodů se uprchlíci nemohou vrátit do země původu a zároveň nemohou získat trvalejší ochranu v zemi svého aktuálního pobytu)⁷. Přesídlené osoby jsou vybírány na doporučení Úřadu Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR) přijímací zemí, která jim po příjezdu do země udělí mezinárodní ochranu.

³ Zdroj: META, dostupné z <<http://www.inkluzivniskola.cz/kdo-jsou-nove-prichozi/azylant>>.

⁴ Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁵ Státní integrační program v oblasti získání znalostí českého jazyka realizuje Ministerstvo vnitra ve spolupráci s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy formou bezplatného jazykového kurzu (§ 70 novely zákona o azylu).

⁶ Zdroj: Ministerstvo vnitra, dostupné z WWW: www.mvcr.cz.

⁷ Přesídlování. SOZE. [cit. 2010-06-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.soze.cz/wp/wp-content/storage/euf-brozura-presidleni.pdf>>.

Na základě pilotního přesídlovacího programu (schváleného českou vládou v červnu roku 2008) Česká republika v roce 2008 udělila (dle kritérií obsažených v Ženevské úmluvě) mezinárodní ochranu skupině 40 barmských uprchlíků, kteří byli kvůli pronásledování barmským režimem nuceni opustit svou vlast. Výběr osob k přesídlení do České republiky fakticky probíhal tak, že Ministerstvo vnitra České republiky vyslalo do místa jejich přechodného útočiště v Malajsií⁸ své úředníky, kteří přímo zde vedli pohovory s desítkami barmských uprchlíků, které k přesídlení do České republiky doporučilo UNHCR. První, 23členná skupina barmských uprchlíků přijela do České republiky v říjnu roku 2008 a byla ubytována v pobytovém středisku ve Stráži pod Ralskem. V pobytovém středisku byly barmským uprchlíkům nabídnuty kurzy českého jazyka a sociokulturních dovedností. V červnu 2009 jednotlivé rodiny barmských uprchlíků pobytové středisko opustily a přestěhovaly se do integračních bytů v následujících lokalitách: Zlín, Bohdalice, Oseček, Černá Hora, Bzenec. Druhá, 17členná skupina barmských uprchlíků přiletěla do České republiky v únoru roku 2009 a byla ubytována v Integračním azylovém středisku v České Lípě. Do integračních bytů v obcích Židlochovice, Vsetín, Nové Město na Moravě a Hluk se barmští uprchlíci přestěhovali na podzim roku 2009.

Tab.č.1 Geografické rozmístění přesídlených osob z Barmy na území České republiky (n=40)

Počet přesídlených osob	Lokalizace integračního bytu	Kraj/počet obyvatel dané obce k 1.6.2010
6 osob	Bohdalice	Jihomoravský kraj/cca 800 obyvatel
3 osoby	Černá hora	Jihomoravský kraj/ 1 964 obyvatel
3 osoby	Bzenec	Jihomoravský kraj/ 4 300 obyvatel
5 osob	Židlochovice	Jihomoravský kraj/ 3 133 obyvatel
5 osob	Hluk	Jihomoravský kraj/4 363 obyvatel
4 osoby	Zlín	Zlínský kraj/ 78 599 obyvatel
3 osoby	Vsetín	Zlínský kraj/ 27 963 obyvatel
3 osoby	Nové Město na Moravě	kraj Vysočina/ 10 532 obyvatel
8 osob	Oseček	Středočeský kraj/ 115 obyvatel

Zdroj: www.portal.gov.cz

Zástupci obcí, neziskových organizací, Správy uprchlických zařízení a Odboru azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra ČR pořádali ještě před samotným nastěhováním Barmánců do připravených integračních bytů pravidelné schůzky, kde se dohadovaly jednotlivé úkoly a jejich rozdělení (Varga, 2010). Obcím byla například nabídnuta asistence ze strany Organizace pro pomoc uprchlíkům, kterou některé uvítaly a některé odmítly. Po příjezdu barmských uprchlíků z pobytových center Ministerstva vnitra do integračních bytů probíhala komunikace mezi uvedenými subjekty už jen na dálku, vyjma několika schůzek Organizace pro pomoc uprchlíkům se zástupci Odboru azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra přímo v nových bydlištích klientů, na kterých se s tlumočnicí probíraly aktuální problémy a vývoj situace (Varga, 2010).

⁸ Postavení uprchlíků v Malajsií, která dlouhodobě patří k cílovým zemím barmských uprchlíků – v současnosti jich zde přebývají tisíce –, je velice problematické, protože Malajsie není signatářem Ženevské úmluvy a neuděluje na svém území azyl ani nezajišťuje uprchlíkům přístup k základním lidským právům (*Barmští uprchlíci v ČR*. Praha: Barmské centrum Praha, 2010. [cit. 2010-06-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.burma-center.org/blog/integrace/>>).

V souvislosti s neustále narůstajícím počtem nejrůznějších regionálních katastrof a globalizovaným propojením kontinentů se začíná zvyšovat počet případů, kdy je osobám zvláště těžce postiženým či zvláště těžce nemocným; nebo osobám přicházejícím z oblastí postižených významnou humanitární katastrofou, ať už způsobenou lidskými či přírodními faktory udělen tzv. humanitární azyl. Zatímco v roce 2005 tvořili tito azylanti 16 % z celkového počtu udělených azylů (ČSÚ)⁹, v roce 2009 už to bylo 31 % (OAMP, 2010)¹⁰. Azylanti, kteří obdrželi mezinárodní ochranu z humanitárních důvodů, vyžadují z logiky věci specifickou individuální pomoc, aby byli schopni se na českém trhu práce alespoň v omezené míře uplatnit.

V případě, že migrantovi hrozí v zemi původu reálné nebezpečí vážné újmy¹¹ – současně však nesplňuje základní předpoklady pro udělení mezinárodní ochrany dle kritérií Ženevské úmluvy –, má právo na získání tzv. doplňkové ochrany. O udělení doplňkové ochrany, která je součástí českého právního řádu od roku 2006, kdy vešla v platnost novela zákona o azylu č. 165/2006 Sb.¹², rozhoduje pouze Ministerstvo vnitra České republiky¹³. Doplňková ochrana se uděluje nejméně však na 1 rok. Osoba požívající doplňkové ochrany je také oprávněna požádat o prodloužení doby, na kterou je doplňková ochrana udělena. Tuto žádost musí osoba požívající doplňkové ochrany podat nejpozději 30 dnů před uplynutím doby, na níž je jí doplňková ochrana udělena. Ministerstvo prodlouží dobu, po kterou je udělena doplňková ochrana v případě, že osobě požívající doplňkové ochrany i nadále hrozí vážná újma nebo nenastanou-li důvody pro její odejmutí (§ 53a novely zákona o azylu č. 165/2006 Sb.). Doplňková ochrana se opět prodlužuje nejméně o 1 rok. Pro účely poskytování zdravotní péče a zaměstnanosti se osoba požívající doplňkové ochrany považuje za osobu s trvalým pobytem na území České republiky (§ 53c novely zákona o azylu č. 165/2006 Sb.).

Z předchozích realizovaných výzkumů vyplynulo, že socioekonomická situace imigrantů (včetně azylantů) se obecně zhoršuje, čím nestabilnější je jejich pobytový status, čím kratší dobu žijí v České republice a v neposlední řadě čím nižší je úroveň jejich znalosti českého jazyka (Gerstnerová, 2009). Úspěšnost socioekonomické integrace azylantů do většinové společnosti do značné míry ovlivňují také regionální aspekty. Z výzkumné zprávy Etnologického ústavu Akademie věd České republiky vyplynulo, že 73 % zaměstnaných azylantů žilo v roce 2005 v Praze a okolí, kde mají obvykle i ženy-azylantky relativně vysokou pravděpodobnost pracovního uplatnění (Uherek a kol., 2005). Navzdory nadprůměrnému vzdělání azylantů a výborné jazykové vybavenosti (38 % azylantů vedle češtiny ovládalo ještě další dva jazyky, 28 % azylantů ještě tři jazyky a 20 % azylantů více než tři jazyky) bylo 62 % azylantů starších 18 let nezaměstnaných (Uherek a kol., 2005). Převážná většina azylantů (tj. 80 % z 238 azylantů, kteří byli v České republice v roce 2005 zaměstnáni) nenašla na českém trhu práce uplatnění ve stejné profesi, jež vykonávali v zemi původu či v profesi odpovídající jejich kvalifikaci (Uherek a kol., 2005).

⁹ Zdroj: Český statistický úřad, dostupné z [http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/6500514155/\\$File/11180642.pdf](http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/6500514155/$File/11180642.pdf)

¹⁰ V roce 2009 bylo uděleno celkem 75 azylů, z toho § 14 humanitárních azylů bylo uděleno 23. Podíl humanitárních azylů na celkovém počtu byl přibližně 31 % (email OAMP, 8. září 2010).

¹¹ Např. hrozí trest smrti, poprava, mučení, nelidské či ponižující zacházení nebo trestání, vážné a individuální ohrožení života z důvodu nediskriminačního násilí v situacích mezinárodního nebo vnitřního ozbrojeného konfliktu, apod.

¹² Novela zákona o azylu č. 165/2006 nahradila dosavadní tzv. překážky vycestování.

¹³ *Postavení žadatelů o azyl a jiných osob, které potřebují ochranu*, Konzorcium nevládních organizací pracujících s migranty, 2006. [cit. 2010-06-17]. Dostupný z WWW: <<http://www.konzorcium.cz/cz/projekty/Pavla3.php>>.

3. Integrace na trhu práce a žadatelé o azyl

Pod termínem integrace se rozumí včleňování cizinců do existujícího společenského celku, který má již vytvořenou určitou strukturu, hodnoty a normy. Nejedná se přitom o absolutní přizpůsobení se chování a zvykům společnosti, ale spíše o nalezení způsobu, jak s představiteli hostitelské společnosti koexistovat (Uherek, 2005, s. 3). Uspokojivá koexistence musí přitom probíhat hned na několika úrovních společenského života, které musejí být všechny částečně splněny, má-li být integrace považována za úspěšnou (Bauböck, 1994). Rozlišujeme například tyto dimenze integrace (Barša, 1999):

- *občansko-politická* – nabývání práv nejprve spojených se získáním mezinárodní ochrany, následně naturalizací (získáním občanství) a s tím spojená možnost politické participace.
- *kulturní* – poznání a pochopení kultury, zvyků a tradic země, kde se azylant rozhodl usadit. Je možné sem zahrnout i tzv. identifikační integraci, která zahrnuje subjektivní pocit sounáležitosti s kulturou dané země, pocit domova a bezpečí;
- *sociálně-ekonomická* – přístup na pracovní trh, možnost ekonomické aktivity a s tím spojená soběstačnost a nezávislost na pomoci státu a dalších zdrojích. Sociální integrace zahrnuje formální i neformální fungování v občanské společnosti, umožnění společenských kontaktů nejen v rámci cizineckých komunit, ale i s majoritní společností.

Vzhledem ke komplexnosti celého integračního procesu není možné integraci imigrantů hodnotit pouze z pohledu zdařilého ekonomického začlenění imigranta do hostitelské společnosti (např. Castles, 2008; Niessen, 2007). Úspěšná ekonomická integrace dle těchto autorů automaticky nepředurčuje uspokojivé postavení imigrantů ve společnosti, ačkoli jim v tom obvykle pomáhá.

Vzhledem k tomu, že integrace příchozích do hostitelské společnosti je otázkou jak minority, tak majority, hostitelská společnost by měla umět uprchlíkům, azylantům a osobám s doplňkovou ochranou zajistit podmínky pro jejich začlenění mezi ekonomicky aktivní obyvatelstvo. Nabídka podpůrných programů (např. zkrácených a krátkodobých úvazků, rekvalifikačních kurzů, atd.) by zároveň měla být dostatečně široká, aby ji mohli využít i hůře vybavení cizinci (z hlediska lidského kapitálu a zdravotního stavu), popř. také cizinci, kteří jsou znevýhodněni fází životního cyklu (ženy na mateřské dovolené, starší osoby) či dočasným pobytovým statutem (osoby s udělenou doplňkovou ochranou). Zda uprchlík, azylant či osoba s udělenou doplňkovou ochranou nakonec nabídky využije (a v jaké míře) je už otázkou druhou. Velká část azylantů je také úzce profesně specializovaná, a proto není účelné se je snažit za každou cenu rekvalifikovat na svářeče kovů (Uherek, 2010). Takovým příkladem může být novinář z Běloruska, který ze země původu odešel, aby někde jinde mohl svobodně a nerušeně pokračovat ve své práci.

Česká společnost by se z praktického hlediska měla například snažit o to, aby se z příchozích nestaly dlouhodobě nezaměstnané osoby pohybující se na hranici existenčního minima bez perspektivy na zlepšení své situace. Rovněž by se příchozí neměli a priori dostat do situace, kdy už ztrácejí nárok na podporu v nezaměstnanosti. Tato situace nastává, když daná osoba nezískala legálním zaměstnáním nebo jinou výdělečnou činností dobu důchodového pojištění podle zvláštního právního předpisu v délce alespoň 12 měsíců za poslední 3 roky před zařazením do evidence uchazečů o zaměstnání příslušného úřadu práce (Zákon o zaměstnanosti 68/2009 Sb., § 39 a § 41). Snahu

začlenit se do pracovního procesu musí ovšem projevít i sám žadatel o mezinárodní ochranu, azylant či osoba s udělenou doplňkovou ochranou. Jedná se o oboustranný proces (majority i minority), který se v průběhu času navzájem doplňuje. Pokud jde o ekonomickou integraci azylantů, jsem přesvědčena o tom, že její úspěšnost je předurčena skutečností, do jaké míry se osoba dokázala začlenit na trhu práce před vlastním udělením mezinárodní ochrany.

3. 1 Životní příběh subsaharského uprchlíka pobývajícího v České republice

V této kapitole si vyslechneme příběh uprchlíka původem z Burkiny Faso, který popisuje svou životní cestu azylovým řízením. Jeho životní příběh představuje jeden z možných scénářů, se kterým se u skupiny žadatelů o mezinárodní ochranu můžeme v České republice setkat.

Můj příběh

Dříve než Vám začnu vyprávět svůj příběh, dovoluji mi prosím, abych se Vám v krátkosti představil. Jmenuji se Wendinda Christian Romaric Vokouma¹⁴. Narodil jsem se 28. února roku 1975 v Burkině Faso, kde jsem žil až do svých třiceti let. Formálním vzděláním jsem psycholog. Nicméně jedině, co mi s mým profesionálním zaměřením Burkina Faso nabízela, bylo učitelství. To jsem dělat odmítal. Po sérii nevydařených pracovních pohovorů jsem se, podobně jako mnoho dalších vysokoškolsky vzdělaných lidí mé generace, rozhodl zkusit štěstí v Evropě. Posílen přesvědčením, že v Evropě jsou odvaha a velké nasazení vždy po zásluze odměněny, nakonec opouštím svou rodnou zemi...

Výběr mé budoucí destinace byl poměrně jednoduchý. Disponoval jsem pouze jedním spolehlivým kontaktem, a to v České republice. Rozhodl jsem se proto požádat ve státě Pobřeží Slonoviny o vízum právě do této středoevropské země. Uspěl jsem, i když to nebylo vůbec jednoduché. Rázem jsem se tak ocitl zpět ve své rodné zemi – v Burkině Faso – s šestiměsíčním vízem do České republiky v kapse. Přípravy na dalekou cestu začaly okamžitě. Celá rodina mě v mém počínání podporovala a poskytovala cenné rady. Rodiče znali z doslechu, jak to v Evropě chodí, ovšem žádný z nich neměl nejmenší představu, co mě může čekat v České republice. Bratři a sestry mě už dopředu považovali za hrdinu a vítěze. Já ale v duchu tušil, že má cesta nebude procházkou růžovým sadem. Nicméně abych uklidnil svou rodinu, snažil jsem se za každou cenu zachovat na tváři úsměv.

Na letenku do Evropy se složila celá rodina. Pochopitelně na mě připadl ten největší podíl. Kvůli letence jsem byl nucen prodat i některý můj majetek. Ostatní mé statky jsem daroval příbuzným, abych tak částečně zajistil chod rodiny v době mé nepřítomnosti. Rodičům jsem předal do výchovy i svou dcerku. Koupil jsem si dvoje nové džíny, jeden svetr, jednu bundu a pár triček. Všechno jsem to sbalil do malého kufříku a byl jsem připraven vydat se do neznámých dalek.

Dne 8. ledna roku 2005 jsem se rozloučil se svou rodinou a odjel vlakem směrem do Abidžanu, hlavního města Pobřeží slonoviny. Cestováním jsem strávil celkem dva dny. Do Abidžanu jsem přijel 10. ledna ráno. Hned následujícího dne jsem se vydal na mezinárodní letiště, abych tak rezervoval svůj večerní let. Napoprvé mě bohužel přes odbavovací kontrolu nepustili. Vyžadovali doložení ještě několika dalších dokladů, které jsem u sebe neměl. Vrátil jsem se tedy ke strýci do města a během několika hodin jsme všechny chybějící doklady dali dohromady. Dne 12. ledna ráno jsem se opět vypravil na letiště. Rezervoval jsem si místo v letadle na 13. ledna večer. Nemohl jsem ani dospat, jak jsem byl napnutý, co mě druhý den čeká. Tentokrát jsem ovšem měl větší štěstí a letištní kontrolou jsem prošel. Dodnes si živě vzpomínám na pocit ohromné úlevy, když letadlo opravdu vzlétlo. Samotný let se už obešel bez sebemenších komplikací a během pár hodin jsem se ocitl na ruzyňském letišti

¹⁴ Respondent souhlasil s uvedením svého jména v textu studie.

v Praze. Bylo odpoledne 14. ledna a za okny letištní haly bylo možné spatřit padající sníh. Bylo to vůbec poprvé, kdy jsem tento přírodní div viděl na vlastní oči. Vyběhl jsem ven, abych mohl padající sníh obdivovat z větší blízkosti. Jakmile jsem ovšem otevřel dveře letištní haly, zasáhl mě takový příval mrazivého vzduchu, jaký jsem si předtím nedokázal vůbec představit. Oděn pouze v tričku a krátkých kalhotách, jako člověk přijíždějící přímo z Afriky, jsem jen velice obtížně odolával síle mrazivého větru. Nechtěl jsem ale vzbudit podezření u místní policie, a proto jsem se ze všech sil snažil předstírat, že je pro mě všechno kolem naprosto běžnou záležitostí. Zapálil jsem si cigaretu a zavolal svému jedinému kontaktu, abych mu ohlásil svůj příjezd. Dokouřil jsem cigaretu a vrátil se do letištní haly čekat na svého kamaráda.

Najednou mě popadla úzkost a zachvátily mě obavy, zda je vůbec v lidských možnostech přežít takové sychravé počasí. Pochopil jsem, že tady legrace končí a nastává opravdový boj o přežití. O několik minut později přišel můj kamarád a odjeli jsme společně autobusem do centra Prahy. Okny linkového autobusu jsem poněkud nejistě pozoroval můj nový domov. Pozvolna se stmívalo, ale počasí zůstávalo stále stejně pochmurné. Začal jsem se sám sebe ptát, zdali to všechno vynaložené úsilí za to opravdu stálo. Jeli jsme s kamarádem do jeho práce, aby se omluvil u svého šéfa, že odešel o něco dříve a hned poté jsme se vydali do jednoho klubu, kde už na mě čekali další afričtí přátelé, abychom tak společně oslavili můj příjezd. Zůstali jsme v klubu až do tří hodin do rána. Ani už nevím, jak jsem se z klubu dostal ven, ale o několik minut později jsme se s kamarádem ocitli v jeho skromném bytě, který sdílel ještě s několika dalšími spolubydlícími.

O pár dní později jsem se na rady přátel vydal požádat o azyl, abych si tak legálně prodloužil svůj pobyt v České republice. Tento argument jsem podal i imigrační policii při prvním pohovoru v uprchlickém přijímacím středisku Vyšní Lhoty. Řekl jsem jim, že jsem přijel do České republiky hledat lepší místo k životu, kde bych mohl využít své nabyté akademické znalosti, a vyhnul se tak nezaměstnanosti, která v té době sužovala mou rodnou zemi, Burkinu Faso. Žádal jsem mezinárodní ochranu z ekonomických důvodů. Následujících zhruba 20 dní jsem musel zůstat v přijímacím středisku, kde jsem byl podroben mnoha nejrůznějším kontrolám. Poté jsem obdržel vízum žadatele o azyl, jež bylo obnovitelné každé dva měsíce. Byl jsem provizorně ubytován v uprchlickém středisku v Kašavě, kde se všichni rezidenti museli povinně každých třicet dní hlásit, a potvrdit tak, že neopustili české území. Tato lokalita se nacházela hodně daleko od Prahy, což mi záhy přivodilo řadu potíží. Ani Vám nedokážu popsat, jak vypadala krajina kolem uprchlického tábora, neboť vše bylo zahaleno bohatou vrstvou bílého sněhu a já své vycházky velmi omezoval. Jakýkoli pobyt venku pro mě představoval hotové peklo. Samota a nečinnost, která v uprchlickém táboře panovala, sužovala většinu rezidentů. V uprchlickém táboře tehdy přespávali snad pouze Slováci. Přistěhovalci „černé pleti“ preferovali raději nejistý život v hlavním městě. I já jsem v táboře prožíval poměrně těžké chvíle. Byl jsem daleko od svých pražských přátel a rodiny. Nedokázal jsem se ani dost dobře přizpůsobit místní stravě, která se naprosto odlišovala od toho, na co jsem byl doposud zvyklý.

Po několika týdnech strádání jsem se rozhodl vrátit se za kamarádem do Prahy. Chtěl jsem si v hlavním městě najít práci a začít konečně „normálně“ žít. První měsíc jsem však o žádnou práci ani nezavadil. Kritická finanční situace mě donutila zavolat rodině do Afriky a poprosit rodiče o výpomoc. Přál jsem si osamostatnit se a nebydlet už dále u kamaráda v přelidněném bytě.

Po měsíci intenzivního hledání jsem se nakonec stal nosičem reklamy na masážní služby. Přiznávám, jednalo se o poněkud nezvyklou práci a někomu může snad připadat i legrační, ale mně to tehdy pomohlo vyřešit tíživou životní situaci. Platili mi 12 Eur za den. To mi stačilo na pokrytí měsíčního nájmu. Už jen stěží jsem si však mohl zaplatit všechny cesty do Kašavy a respektovat tak ohlašovací povinnost rezidentů uprchlického tábora. Ocitl jsem se v situaci, kdy jsem si, za přispění kamarádů, kupoval pouze jízdenku tam. Cestu zpět do Prahy jsem absolvoval jako černý pasažér.

Jakmile průvodčí zjistil, že jedu bez platné jízdenky, nechal mě obyčejně na následující stanici vysadit, kde jsem pak čekal na další vlak jedoucí stejným směrem. Někteří průvodčí mou přítomnost tolerovali, ovšem jiní na mě vysypali celou fůru nadávek, než mě nechali vysednout. Cesta zpět do Prahy mi obvykle trvala dva dny. Po 48 hodinové cestě vlakem jsem se na pražské hlavní nádraží dostal naprosto vyčerpaný a vyhladovělý.

Z důvodu těchto mých častých absencí mě nakonec zaměstnavatel propustil. Domníval se, že jsem líný přijít do práce a on to nehodlal déle tolerovat. Ztratil jsem tak svůj jediný příjem obživy.

Snažil jsem se nepodlehnout panice a vyhledal jsem opět svého kamaráda, který mi našel práci v jedné restauraci, kde on sám pracoval jako posila v kuchyni. Díky nové práci se mé finanční problémy brzy vyřešily a můj život nabyl větší rovnováhy. Vedoucí restaurace, Američan, byl velmi příjemným člověkem a brzy se z nás stali přátelé. Měl jsem tak možnost prohloubit si i své znalosti anglického jazyka. Bylo to pro mě velmi příjemné období. Našel jsem si dokonce českou přítelkyni. Odstěhovali jsme se společně do malého bytu, kde začal náš, sice skromný, nicméně šťastný, život. Zanedlouho se přítelkyně dostala do jiného stavu, což naši radost ze společného soužití jenom prohloubilo.

Bylo slunečné počasí a přibližně 25° C ve stínu, když jsem se opět vydal na svou pravidelnou cestu do Kašavy. Oblékl jsem si košili s vestou a brzy ráno vyrazil do vzdálených hor. Své povinnosti jsem si v uprchlickém táboře vyřešil během 15 minut. V čekárně uprchlického tábora jsem poté nastudoval autobusový jízdní řád, kdy mi jede nejbližší spoj na vlakové nádraží do Zlína. Zjistil jsem, že příští autobus by měl jet za šest minut. Vzal jsem nohy na ramena a upaloval k nejbližší zastávce. Šest minut uplynulo a autobus pořád nikde. Čekal jsem dalších 10 minut, 20 minut, půl hodiny a autobus nebyl stále na dohled. Teplota vzduchu mezitím poklesla pod nulu, což si dodnes nedokážu logicky vysvětlit. Za okamžik začalo sněžit a zem pokryla vrstva bílé sněhové pokrývky. A autobus pořád nikde. Celý prokřehlý jsem upřeně pozoroval horizont, zda neuvidím něco, co by se mohlo podobat autobusu. Nepřestával jsem doufat, že autobus brzy přijede. Kouřil jsem jednu cigaretu za druhou, abych se zahřál. Mráz se ovšem stával čím dál tím více nesnesitelnějším. Rozhodl jsem se zapálit reklamní plakátky visící na zastávce. Teplo, které drobný plamínek vyvolal, mi udělalo velmi dobře. Tento pocit však netrval déle než pár sekund a znovu mě oklopila zima. Nemohl jsem to už déle vydržet. Sledoval jsem netrpělivě horizont, doufajíc, že spatřím nějakého dobráka, který by mě dostal z této pekelné situace, pro kterou doposud nemám logické vysvětlení. Byl jsem připraven skočit prvnímu autu do cesty a přinutit tak řidiče, aby mě vzal alespoň kousek k první kryté autobusové zastávce. Začal jsem v duchu pochybovat, zdali je tato zastávka stále funkční. Všechny reklamní plakátky už byly spáleny. Rozhodl jsem se proto ze zoufalství podpálit i prkýnka lavičky. Zachránil jsem se tak před umrznutím, nicméně autobus stále nepřijížděl. Už jsem to chtěl vzdát a vrátit se zpět do kašavského uprchlického tábora. Hasil jsem poslední doutnající prkýnka lavičky, když v tom okamžiku jsem zaslechl hlas motoru autobusu. Vyběhl jsem na cestu a začal na řidiče divoce mávat, aby zastavil. Řidič šlápl na brzdy, překvapen, že na této zastávce vůbec někdo stojí a nechal mě nastoupit. Vyběhl jsem po schůdcích do autobusu tak rychle, jak jsem jen mohl. Chtěl jsem za každou cenu uniknout místu, kde jsem na vlastní kůži poznal, jakou mocí disponuje „pravá sněžná královna“. Ostatní cestující v autobuse při pohledu na mě neskrývali svůj překvapený výraz. Ihned pochopili, co jsem musel venku zažít. Řidič mě obdařil úsměvem, který mě potěšil a také zahřál. Sedl jsem si proto na sedadlo v jeho blízkosti. Cítil jsem se tak více v bezpečí. Zbytek cesty se už obešel bez problémů. Ve vlaku směrem ze Zlína do Prahy se mi v hlavě odehrál celý můj život. Vybavily se mi dny, kdy jsem byl nucen usínat hladový a také okamžik, kdy jsem roztrhal svou zpáteční letenku, abych tak zahnal případné nutkání vrátit se zpět domů. Myslel jsem rovněž na svou rodinu v Africe, na svou dcerku, která zůstala v opatrování mých rodičů. Vzpomněl jsem si na problémy, se kterými jsem se setkal jako

uchazeč o zaměstnání v Burkině Faso a nabyt jsem tak nové odvahy vzdorovat místním překážkám. Nechtěl jsem zklamat sebe ani svou rodinu.

Můj život v České republice je posetý podobnými nepříjemnými epizodami jako byl zážitek na kašavské autobusové zastávce, ale představa, že se stanu otcem, mě naplňovala nebyvalou radostí. Uspokojen prací v restauraci a přesvědčen, že všechno už bude jen dobré, stal jsem se možná trochu sobeckým vůči svému nejbližšímu okolí. Po několika hádkách s nastávající matkou mého dítěte se přítelkyně nakonec rozhodla odstěhovat k rodičům, asi sto kilometrů od Prahy. Já jsem se po jejím odjezdu nastěhoval ke skupině kamarádů, abych tak ušetřil nějaké peníze. Náš vztah s přítelkyní na dálku sice vydržel, ovšem nebylo tomu už tak s mou prací. Policie donutila mého zaměstnavatele, aby mi dal výpověď, neboť mě můj pobytový status neopravňoval vykonávat jakoukoli práci. Stal jsem se tak opět nezaměstnaným a k tomu budoucím otcem rodiny, což mou situaci ještě více komplikovalo.

Za pár dní jsem naštěstí obdržel novou pracovní nabídku. Tentokrát se jednalo o provázení turistů po kabaretech. Jako průvodce jsem si našetřil nějaké peníze na zajištění základních potřeb spojených s narozením syna Nikolase, který přišel na svět 17. května 2006. Rodiče přítelkyně byli vůči mně vždy velmi přátelští, což mě mnohdy až uvádělo do rozpaků.

Měsíc po narození mého syna jsem dostal od imigrační policie dopis, že má žádost o mezinárodní ochranu nebyla vyslyšena. Do 14 dní jsem měl opustit republiku.

Věděl jsem, že tento dopis jednou přijde, ale nečekal jsem to v okamžiku, kdy jsem utratil veškeré své úspory na úhradu nákladů spojených s narozením syna. Zdálo se mi, že jsem v jednom okamžiku ztratil naprosto všechno. Šest měsíců jsem bydlel bez elektřiny v přelidněném bytě, který z velké části vyhořel, když jsme opomněli zhasnout jednu ze svíček. Bydlel jsem za těchto poměrně nelidských podmínek jen proto, abych nezklamal přítelkyni a její rodinu v plnění mých prvních otcovských povinností. Naplněn zoufalstvím jsem vzal dopis ke svému advokátovi a už nečekal žádnou pozitivní zprávu. Advokát mi ovšem nad má veškerá očekávání sdělil, že mám právo získat trvalý pobyt v České republice, vzhledem ke skutečnosti, že matkou mého dítěte je Češka. Ještě před vypršením lhůty na vyhoštění, stanovenou imigrační policií, jsme podali s přítelkyní (a za pomoci jejích rodičů) žádost o udělení trvalého pobytu. Obdržel jsem nové vízum s platností na další dva měsíce. Po skončení této periody jsem nakonec získal pobytový status trvalého rezidenta. Brzy nato jsem dostal první legální práci a s celou rodinou jsme to pořádně oslavili. V tento den jsem zvedl oči k obloze, abych poděkoval Bohu. Byl jsem přesvědčen, že to nemůže být dílo nikoho jiného. Dostal jsem práci, kde mě platili 8 000,- Kč čistého a snažil jsem se tak vyrovnat všechny své dluhy. Na konci zkušebního období se můj plat vyšplhal až na 12 000,- Kč. Pracuji od pondělí do pátku 9 hodin denně. Nejedná se o kvalifikovanou práci, ale o práci převážně manuálního charakteru. Někdy se však sám sebe ptám, jak dlouho tady ještě zůstanu. Každý měsíc přicházejí noví lidé a někteří zaměstnanci odchází. V tuto chvíli ale nemám na vybranou. Skutečnost, že nemluví česky, mě na místním trhu práce velmi znevýhodňuje. Jsem tak odkázán vykonávat tvrdou fyzickou práci, pokud si přeji v České republice zůstat. Přítelkyně se synem zůstali bydlet u jejích rodičů a já jsem se přestěhoval do jiného bytu, který už odpovídal základním požadavkům na důstojný život. V současné době jsme s přítelkyní něco jako dobří přátelé, neboť oba víme, že naše situace nenajde v nejbližší době definitivní řešení, jež by nás oba dokázalo uspokojit.

Kvůli mým opakujícím se finančním problémům se můj vztah k rodičům přítelkyně začal postupně zhoršovat. Začal jsem pracovat v sobotu a nezdělka i v neděli, abych tak zabezpečil výchovu svého syna Nikolase. Pro mou rodinu v Africe nemám než omluvné dopisy. Velmi mě mrzí, že jim nedokážu v tuto chvíli vůbec pomoci.

Dennodenně se sám sebe ptám, zdali všechno toto úsilí stálo vůbec za to. Měl jsem možnost spatřit život v Evropě, to je sice pravda, ale realizovat mé sny se mi zatím nepodařilo. Zůstávají

uvězněné někde v hloubi mé duše, jako by snad nikdy ani neexistovaly. Mou jedinou radostí je dnes můj syn. Do práce chodím jenom kvůli němu. Bez mého syna bych byl už dávno někde daleko nebo zpět u své rodiny v Africe. Pozoruji svého syna, jak si hraje, a bojím se dne, kdy se budeme muset odloučit. Neustálé finanční problémy, spojené s velkou pracovní vytížeností by mohly snadno zapříčinit rozchod s přítelkyní. Kdo by chtěl mít „doma“ muže, který je neustále v práci.

Řekl bych, že úplné integraci imigrantů do české společnosti brání zejména ekonomické důvody. Člověk stále jen doufá, že se situace zlepší, ovšem bez toho, aniž by pocity naděje a tužeb byly čas od času završeny nějakým úspěchem, se šťastně žít nedá. Jsem rád, že v práci je můj výkon oceňován a jsem vděčný za to, že se ke mně lidé na ulici chovají přátelsky.

Imigrací do České republiky jsem poznal sílu mezilidské solidarity, pravou hodnotu přátelství. Nutno ovšem podotknout, že jsem pro tuto zkušenost byl nucen hodně obětovat a hodně za ni zaplatit.

Popsal jsem Vám tímto svůj příběh, který je jeden mezi stovkami dalších. Nedokážu Vám říci, zda jsem jako imigrant šťastný. Pocity melancholie a radosti jsou všudypřítomné, stejně tak jako se mísí výčitky a touhy. Ale jako každý člověk se snažím zvolit v dané situaci to nejlepší možné řešení. Nikdo po mě nemůže chtít, abych dělal nemožné.

Ať Bůh rozjasní všechna smutná srdce a požehná těm, jejichž základní životní potřeby nejsou zajištěny.

V. Christian

Životní příběh Christiana z Burkiny Faso, ačkoli se nejedná o klasického uprchlíka dle kritérií Ženevské úmluvy z roku 1951, pomohl identifikovat problematické aspekty pobytu uprchlíků v České republice. Těmito aspekty jsou obecně délka azylové procedury, vysoká frekvence obnovování pobytových víz žadatelů o mezinárodní ochranu, relativně snadná dostupnost nelegálních pracovních míst, nedostatečná jazyková příprava a dequalifikace či ztráta profesního statutu.

3. 2 Analýza socioekonomické integrace žadatelů o azyl

Kapitola č. 3.2 vyhodnocuje úspěšnost podaných žádostí o mezinárodní ochranu v letech 1993–2007 a analyzuje průběh socioekonomické integrace uprchlíků. Integrační proces azylantů po získání mezinárodní ochrany v České republice obvykle do velké míry ovlivňuje délka a podoba azylové procedury. V České republice od roku 1993 do roku 2008 o mezinárodní ochranu požádalo celkem 83 235 uprchlíků (viz níže tabulka č. 2). V souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie a vejitím v platnost tzv. Dublinského nařízení (nařízení Rady EU č. 343/2003 známé jako „Dublin II“)¹⁵ zaznamenáváme však výrazný pokles žadatelů o mezinárodní ochranu na našem území.

¹⁵ Dublinským nařízením se stanovují kritéria a mechanismy pro určení členského státu odpovědného za posouzení žádosti o azyl podané státním příslušníkem třetí země v jednom ze členských států Evropské unie. Podstatou nařízení je, aby žádost o azyl byla projednávána pouze ve státě, kterým žadatel na území Evropské unie vstoupil (Odbor azylové a migrační politiky MVČR, 2008).

Tab. č. 2 Žadatelé o mezinárodní ochranu v ČR podle roků a měsíců zahájení řízení; 1993 - 2008

Rok	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	Celkem
Měsíc	2 207	1 187	1 417	2 211	2 109	4 085	7 218	8 793	18 094	8 484	11 400	5 459	4 021	3 016	1 878	1 656	83 235
I.	30	172	55	57	212	219	602	593	1228	1334	686	552	346	262	153	212	6 713
II.	45	125	65	125	191	175	430	384	1228	679	704	588	297	235	130	188	5 589
III.	65	97	201	138	201	144	583	514	1635	726	588	988	307	263	181	182	6 813
IV.	71	100	147	118	193	127	569	559	1539	762	1187	603	280	218	130	137	6 740
V.	141	80	211	89	114	96	604	545	1600	604	964	420	261	246	114	98	6 187
VI.	101	64	150	187	115	120	537	944	1698	525	899	317	312	286	138	114	6 507
VII.	169	121	89	372	185	142	611	666	1614	580	925	354	330	292	148	115	6 713
VIII.	198	95	118	332	151	273	581	691	1780	579	1167	300	489	426	172	113	7 465
IX.	814	90	155	171	168	252	699	749	1497	610	965	282	432	193	151	121	7 349
X.	334	70	69	198	119	791	551	919	1498	773	1557	378	348	235	142	176	8 158
XI.	129	65	73	226	210	711	724	1232	1355	630	997	370	348	208	216	117	7 611
XII.	110	108	84	198	250	1035	727	997	1422	682	761	307	271	152	203	83	7 390

Zdroj: OAMP MVČR, 2009

Od roku 2000 do 2007 klesal nejen počet podaných žádostí, ale stejně tak se v letech 2000–2007 snižovala i jejich úspěšnost (v letech 1993–1999 bylo 4,1 % žádostí úspěšných, naproti tomu v letech 2000–2007 počet úspěšných žádostí klesl na pouhých 2,3 % – viz níže tabulka č. 3). Do procentuální úspěšnosti žadatelů o mezinárodní ochranu se obecně promítal fakt, že značná část žadatelů opouštěla Českou republiku ještě v době azylového řízení. Příkladem může být nečekaný příliv egyptských uprchlíků v létě roku 2006, kdy v průběhu několika měsíců podalo žádost o mezinárodní ochranu celkem 422 osob egyptského občanství. Svůj pobyt v České republice však zjevně považovaly za dočasný, neboť během několika týdnů opustily přijímací uprchlická střediska ve Vyšních Lhotách a ve Velkých Přílepech a pokračovaly ve své – zřejmě původně plánované cestě – za rodinami usazenými v západoevropských zemích¹⁶. V letech 2002–2005 končilo zastavením řízení celkem 30–35 % azylových řízení. V letech 2006 a 2007 pak bylo zastaveno přibližně 10 % všech řízení. Azylové řízení může být zastaveno z následujících důvodů: neoprávněný vstup na území jiného státu v době, kdy řízení probíhalo; zpětvzetí žádosti; opakované nedostavování se k pohovoru bez udání závažného důvodu; neposkytnutí informace nezbytné pro zjištění podkladů pro vydání rozhodnutí; uplynutí lhůty, kterou měl žadatel k dispozici, aby odstranil vadu v podané žádosti; udělení státního občanství žadateli (v průběhu řízení) a úmrtí žadatele (OAMP MVČR, 2008).

„Nejúspěšnější“ žadatelé o mezinárodní ochranu pocházeli v letech 1993–1999 z Vietnamu (69,6 % žadatelů), z Bosny a Hercegoviny (45,7 % žadatelů), z Azerbajdžánu (42,9 % žadatelů), ze Súdánu (35 % žadatelů) a z Kuby (32,3 % žadatelů) – viz níže tab. č. 3. V letech 2000 až 2007 patřili mezi nejúspěšnější žadatele o mezinárodní ochranu uprchlíci ze Somálska (23,4 % žadatelů), Íránu (18,6 % žadatelů), Bosny a Hercegoviny (18,5 % žadatelů), Kuby (14,6 % úspěšných žadatelů) a Súdánu (14,1 % úspěšných žadatelů).

¹⁶ Káhira - Praha a pak Řím nebo Vídeň. *Lidové noviny*. 12. 09. 2006.

Tab. č. 3 Úspěšnost žadatelů o mezinárodní ochranu v ČR podle státních občanství; 1993–2007

Státní občanství	Žadatelé o mezinárodní ochranu			Azyl udělen			Úspěšnost žadatelů v %		
	1993-1999	2000-2007	1993-2007	1993-1999	2000-2007	1993-2007	1993-1999	2000-2007	1993-2007
Celkem	20 434	61 145	81 579	840	1 379	2 219	4,1	2,3	2,7
Ukrajina	333	12 733	13 066	17	82	99	5,1	0,6	0,8
Rusko*	499	8 781	9 280	32	297	329	6,4	3,4	3,5
Afghánistán	4 192	1 595	5 787	138	103	241	3,3	6,5	4,2
Bulharsko	3 807	756	4 563	14	5	19	0,4	0,7	0,4
Moldavsko	187	4 374	4 561	4	9	13	2,1	0,2	0,3
Vietnam	102	4 386	4 488	71	13	84	69,6	0,3	1,9
Rumunsko	1 611	2 596	4 207	100	0	100	6,2	0,0	2,4
Indie	1 204	2 945	4 149	0	2	2	0,0	0,1	0,0
Slovensko	49	3 876	3 925	0	0	0	0,0	0,0	0,0
Arménie	1 162	2 009	3 171	105	90	195	9,0	4,5	6,1
Čína	206	2 705	2 911	0	6	6	0,0	0,2	0,2
Gruzie	91	2 731	2 822	22	25	47	24,2	0,9	1,7
Irák	1 149	941	2 090	38	55	93	3,3	5,8	4,4
Bělorusko	96	1 971	2 067	23	269	292	24,0	13,6	14,1
Srí Lanka	1 407	614	2 021	0	11	11	0,0	1,8	0,5
Srbsko a Černá hora**	1 503	389	1 892	28	32	60	1,9	8,2	3,2
Mongolsko	11	858	869	0	2	2	0,0	0,2	0,2
Alžírsko	288	546	834	1	0	1	0,3	0,0	0,1
Kazachstán	48	692	740	0	82	82	0,0	11,8	11,1
Turecko	148	533	681	1	9	10	0,7	1,7	1,5
Nigérie	227	435	662	13	6	19	5,7	1,4	2,9
Pákistán	311	299	610	0	13	13	0,0	4,3	2,1
Kyrgyzstán	10	562	572	0	20	20	0,0	3,6	3,5
Egypt	2	442	444	0	0	0	0,0	0,0	0,0
Bangladéš	275	112	387	0	0	0	0,0	0,0	0,0
Uzbekistán	14	308	322	3	31	34	21,4	10,1	10,6
Sýrie	161	143	304	7	13	20	4,3	9,1	6,6
Makedonie	75	215	290	5	0	5	6,7	0,0	1,7
Írán	105	113	218	12	21	33	11,4	18,6	15,1
Ázerbajdžán	42	175	217	18	15	33	42,9	8,6	15,2
Kuba	31	158	189	10	23	33	32,3	14,6	17,5
Somálsko	96	77	173	7	18	25	7,3	23,4	14,5
Konzská dem. rep.	47	103	150	14	12	26	29,8	11,7	17,3
nezjištěno	6	138	144	1	9	10	16,7	6,5	6,9
Ghana	66	63	129	20	0	20	30,3	0,0	15,5
Pobřeží slonoviny	4	124	128	0	1	1	0,0	0,8	0,8
Palestina	117	10	127	1	0	1	0,9	0,0	0,8
Bosna a Hercegovina	94	27	121	43	5	48	45,7	18,5	39,7
Súdán	20	92	112	7	13	20	35,0	14,1	17,9
Angola	85	26	111	4	1	5	4,7	3,8	4,5
Litva	14	87	101	0	0	0	0,0	0,0	0,0

Seřazeno sestupně dle počtu žadatelů o mezinárodní ochranu v letech 1993-2007

Podmínka: více než 100 žadatelů v rozmezí let 1993-2007

* Rusko - včetně bývalého Sovětského svazu

** Srbsko a Černá Hora - včetně bývalé Jugoslávie

Zdroj: OAMP MVČR, 2008

prvních 5 státních občanství s nejvyšší úspěšností v daném období

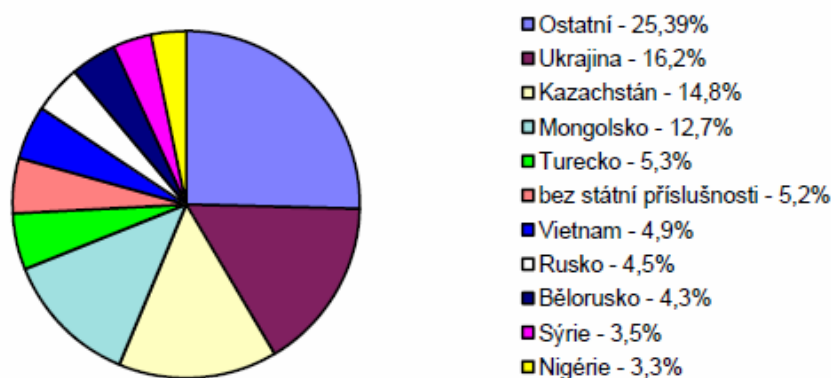
druhých 5 státních občanství s nejvyšší úspěšností v daném období

V loňském roce (2009) požádalo v České republice o mezinárodní ochranu celkem 1 258 cizinců z 60 zemí. Oproti předchozímu roku, kdy žádost podalo celkem 1 656 osob, se tak počet žadatelů snížil téměř o čtvrtinu. Snížil se i počet osob, kterým byl azyl udělen, a to o více než

polovinu. Zatímco v roce 2008 Česká republika udělila azyl 157 osobám, v roce 2009 pak pouze 75 žadatelům (UNHCR, 2010)¹⁷. Stejně jako v minulých letech žádali v roce 2009 o mezinárodní ochranu v České republice nejčastěji občané Ukrajiny (203 podaných žádostí). K dalším početným skupinám žadatelů o mezinárodní ochranu patřili občané Kazachstánu (186 žadatelů) či Mongolska (159 žadatelů). V roce 2009 pocházelo zhruba 8 % žadatelů z afrického kontinentu (celkem 105 žádostí), přičemž nejpočetnější skupinu tvořili občané Nigérie (UNHCR, 2010).

Obr.č.1 Nejčastější státní příslušnosti žadatelů o mezinárodní ochranu v ČR v roce 2009 (k 31. 12. 2009)

Zdroj: OAMP MVČR, 2010

Na počátku roku 2009 pobývalo v České republice celkem 2 110 azylantů (ČSÚ, 2009), dalších 942 osob čekalo na výsledek odvolání proti rozhodnutí Ministerstva vnitra ČR podaných ke krajskému soudu a 487 osob čekalo na rozhodnutí o přijatelnosti, popř. nepřijatelnosti kasačních stížností podaných k Nejvyššímu správnímu soudu (ČSÚ, 2009).

Vzhledem ke skutečnosti, že vyřízení žádosti o mezinárodní ochranu trvá často i několik let, nabízí se otázka, jak efektivně mohou tento čas uprchlíci využít – za pomoci aktivit státní správy a neziskového sektoru –, aby si tak usnadnili své další působení v České republice po udělení trvalého pobytu nebo v zemi původu – v případě, že jejich žádosti o poskytnutí azylu či další formy ochrany nebude vyhověno.

Podpora aktivní připravenosti zranitelných kategorií osob (jako jsou žadatelé o mezinárodní ochranu, azylanti a osoby s doplňkovou ochranou) na jejich začlenění do českého trhu práce, se jeví být významným nástrojem k vytvoření skutečně sociálně soudržné společnosti. V letech 2004–2008 tato filosofie spojovala neziskové organizace a občanská sdružení sloučené do národní tematické sítě F (NTS F)¹⁸ Programu Iniciativy Společenství EQUAL. Na základě interdisciplinárního přístupu se podařilo identifikovat dva základní okruhy problémů, se kterými se žadatelé o mezinárodní ochranu a azylanti na trhu práce nejčastěji potýkají: neuznávání vzdělání a kvalifikace a nemožnost pracovat 12 měsíců ode dne podání žádosti o mezinárodní ochranu (viz níže). Jejich náprava by přitom podle tehdejších manažerů rozvojových partnerství NTS F a dalších zainteresovaných osob (tj. tvůrců politik – expertů z odboru migrace a integrace cizinců MPSV ČR a expertů z Evropské komise) přispěla

¹⁷ Počet žadatelů o azyl; rok 2009. UNHCR, 2009. [cit. 2010-07-05]. Dostupné z WWW: <<http://www.unhcr.cz/uprchlicicr/?cid=82>>.

¹⁸ Konzorcium nevládních organizací pracujících s migranty; Člověk v tísni, o. p. s.

k posílení jejich „integrovatelnosti“ nejen na trhu práce, ale i do hostitelské společnosti jako takové (Gerstnerová, 2008).

1. Identifikovaný problém – neuznávání vzdělání a kvalifikace skupiny uprchlíků a azylantů

Zkušenosti z projektů realizovaných v rámci Programu Iniciativy Společenství EQUAL v letech 2004–2008 poukázaly na skutečnost, že uprchlíci a azylanti nacházeli obvykle pracovní uplatnění v méně kvalifikovaných profesích¹⁹, ačkoli minimálně čtvrtinu azylantů²⁰ představovali absolventi vysokých škol (Gerstnerová, 2008). Neuznávání vzdělání a kvalifikace imigrantů (tj. osob, které setrvaly na území hostitelského státu déle než jeden rok) považují za problém i autoři studie *Indexu migrační politiky* (MIPEX), sestaveného v roce 2008 Britskou radou ve spolupráci s Migration Policy Group²¹. Jednou z identifikovaných cest, která by dle partnerů NTS F pomohla získat uprchlíkům a azylantům odpovídající pracovní uplatnění, je individuální sociální práce s klientem. Součástí metodik individuální sociální práce a asistence, které by systémově zajišťovaly klientovi pomoc v průběhu jeho/jejího integračního procesu (formou tzv. guided approach) by měl být – podle manažerů projektů Konzorcia nevládních organizací pracujících s migranty, Sdružení občanů zabývajících se emigranty a Organizace pro pomoc uprchlíkům – „audit dovedností“ (tj. zhodnocení znalostí a dovedností klienta).

2. Identifikovaný problém – nemožnost pracovat 12 měsíců ode dne podání žádosti o mezinárodní ochranu

Na základě společné diskuze s manažery realizovaných projektů NTS F, členy kabinetu evropského komisaře pro zaměstnanost, sociální záležitosti a rovné příležitosti v Bruselu a vedením katedry sociální geografie a regionálního rozvoje Univerzity Karlovy bylo konstatováno²², že „12ti měsíční lhůta, po kterou nemohou být uprchlíci ekonomicky aktivní, je nepřiměřeně dlouhá a žadatele o mezinárodní ochranu nepřímou navádí k obstarání si nelegálního zaměstnání“. Účelem legislativního opatření zakotvujícího nemožnost pracovat 12 měsíců od podání žádosti o azyl je chránit institut mezinárodní ochrany před migranty, kteří by azylovou proceduru zneužívali ve svůj ekonomický prospěch. Toto opatření však současně limituje žadatele o mezinárodní ochranu v plnění tradičních genderových rolí, a ti se tak stávají buď plně ekonomicky závislími na státní podpoře, nebo si hledají nelegální práci. Černému trhu práce nejčastěji propadají žadatelé o mezinárodní ochranu, kteří pobývají v soukromí.

Po absolvování maximálně 120 vstupní procedury v přijímacím středisku (v Praze-Ruzyni či v Zastávce u Brna)²³ se žadatelé o mezinárodní ochranu buď ubytují v pobytovém středisku Ministerstva vnitra ČR v Kostelci nad Orlicí nebo v Havířově, nebo odcházejí bydlet do soukromí²⁴.

¹⁹ Platí pro migranty z východoevropských a rozvojových zemí.

²⁰ V rámci realizovaného projektu Sdružení občanů zabývajících se emigranty bylo 25 % klientů z celkového počtu 138 azylantů vysokoškolsky vzdělaných.

²¹ *Podmínky pro integraci cizinců jsou v ČR nevalné*. Praha: ČTK, 12. března 2008, s. 2.

²² Dne 7. března 2008 na schůzce v kabinetu evropského komisaře pro zaměstnanost, sociální záležitosti a rovné příležitosti v Bruselu.

²³ Tato vstupní procedura trvá zhruba 21 dnů, poté je žadatel o azyl převeden do pobytového střediska. Zdroj: Principy práce s uprchlíky, dostupné z: <<http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=5045>>.

²⁴ § 46 zákona o azylu č. 325/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů; „*Ministerstvo rozhodne o povinnosti žadatele o udělení mezinárodní ochrany, s výjimkou žadatele, kterým je nezletilá osoba bez doprovodu, rodič nebo rodina s nezletilými či zletilými zdravotně postiženými dětmi, osoba s vážným zdravotním postižením, těhotná žena nebo osoba, která byla mučena, znásilněna nebo podrobena jiným vážným formám psychického, fyzického či sexuálního násilí, setrvat v přijímacím středisku až do vycestování, maximálně však po dobu 120 dní, jestliže: a) nebyla spolehlivě zjištěna totožnost žadatele, b)*

Ačkoli jsou uprchlíkům v pobytovém středisku poskytovány bezplatné ubytovací, zdravotnické, sociální, aj. služby, z praxe neziskových organizací vyplývá, že převážná většina žadatelů o mezinárodní ochranu pobytové středisko dříve či později opustí (Drbohlav, 2008, s. 184). V takovém případě si azyloví hradí náklady spojené s pobytem na území České republiky (s výjimkou zdravotní péče) sami. „Žadatelé o mezinárodní ochranu hlášenému mimo pobytové středisko lze s ohledem na prokázané majetkové a finanční poměry jeho nebo jeho rodiny poskytnout finanční příspěvek. Ten odpovídá v případě jednoho žadatele částce 1,6násobku životního minima“ (Drbohlav, 2008, s. 184). Poskytnutí příspěvku není ovšem nárokové a navíc je časově omezené na dobu tří měsíců. Vzhledem k tomu, že žadatelé o mezinárodní ochranu nemohou po dobu dvanácti měsíců od podání žádosti pracovat, logicky zde vzniká minimálně pětiměsíční mezera (po odečtení maximální doby strávené v přijímacím středisku v souvislosti s realizací vstupních procedur)²⁵, během které se v podstatě žádný žadatel, který pobývá v soukromí, nemůže chovat v souladu se zákonem (Drbohlav, 2008, s. 185). V této době není možné, aby si uprchlíci zajišťovali obživu legálně, a pokud nemají například vlastní úspory nebo finanční podporu ze strany rodiny či přátel, je zřejmé, že jejich ekonomické aktivity, kterými si zajišťují obživu, musí být nutně nezákonného charakteru (Drbohlav, 2008, s. 185)²⁶. Dle zkušeností neziskových organizací si drtivá většina žadatelů o mezinárodní ochranu začíná hledat práci i pracovat ihned po vstupu do azylové procedury (Drbohlav, 2008, s. 186).

Po uplynutí 12 měsíců mohou žadatelé o mezinárodní ochranu v České republice pracovat na základě povolení k zaměstnání (při jehož vydávání se nepřihlíží k situaci na trhu práce), které je platné po dobu trvání jejich pobytového víza. Nejednoho žadatele o mezinárodní ochranu ovšem odrazuje představa, že by měl podstoupit pro něj poměrně náročný administrativní proces, aby následně obdržel povolení k zaměstnání na 1–2 měsíce²⁷. Zrovna tak potenciální zaměstnavatel není příliš nadšený z uchazeče o zaměstnání, který je disponibilní pouze na dobu několika týdnů. Žadatele o mezinárodní ochranu na českém trhu práce kromě jejich nejasné doby pobytu znevýhodňuje dále neznalost českého jazyka a absence dokladů o vzdělání.

Skutečnost, že si velká část žadatelů o mezinárodní ochranu hledá zdroj obživy prostřednictvím neformálních kontaktů a přijímá práci bez jakéhokoli legálního zaštitění, mi byla potvrzena v průběhu rozhovorů s 37 subsaharskými imigranty (pobývajících v České republice déle než jeden rok). Celkem 30 rozhovorů se subsaharskými respondenty, mezi kterými se nacházeli i žadatelé o mezinárodní ochranu, bylo vedeno na základě předpřipravených dotazníků²⁸. Zbývajících 7 dotazníků bylo za pomoci českého občana angolského původu předáno respondentům k vyplnění v soukromí (Gerstnerová, 2007). Z výsledků kvalitativního výzkumu, který proběhl mezi 1. zářím 2006 a 15. listopadem 2006 v Praze vyplynulo, že mezi nejvíce znevýhodněné subsaharské imigranty

žadatel se prokazuje padělanými nebo pozměněnými doklady totožnosti, nebo c) je důvodné se domnívat, že by žadatel mohl představovat nebezpečí pro bezpečnost státu, není-li takový postup v rozporu s mezinárodními závazky České republiky.“

²⁵ Vstupní procedura v přijímacím středisku může trvat maximálně 120 dní, obvykle však trvá 3 týdny.

²⁶ Ženy nacházejí na nelegálním trhu práce nejčastěji uplatnění v oblasti ubytovacích nebo stravovacích služeb a v maloobchodním prodeji (Drbohlav, 2008, s. 188). Muži se v drtivé většině případů realizují ve stavebnictví (Drbohlav, 2008, s. 189).

²⁷ Pobytové středisko je možné opustit na dobu jednoho měsíce na základě tzv. propustky nebo je možné odejít tzv. do soukromí. Žadatel o mezinárodní ochranu bydlící v soukromí získává vízum na dobu 2 měsíců. Zdroj: Principy práce s uprchlíky, dostupné z: <http://www.portal.cz/scripts/detail.php?id=5045>, rozhovory s žadatelé o mezinárodní ochranu v letech 2007–2010.

²⁸ Příprava dotazníkových otázek byla v červnu až srpnu 2006 průběžně konzultována s PhDr. Zdeňkem Uherkem, CSc., ředitelem Etnologického ústavu AV ČR, Mgr. Janou Jirouškovou z Náprstkova muzea a Ing. Michalem Gärtnerem z Agentury Interpersonální a interkulturní komunikace.

legalizovaný standard. Služba obvykle začínala kolem 18.00 a končila ve 4.00 následujícího dne. V této době se v podniku společně s osloveným respondentem nacházely desítky dalších nelegálně pracujících uprchlíků a imigrantů – pocházejících ze subsaharské Afriky, Vietnamu, Číny a balkánských států. Oslovený respondent nakonec obrovské fyzické a psychické nasazení nevydržel a práci v doručovatelské firmě ukončil. Nelegálnímu zaměstnávání žadatelů o mezinárodní ochranu nahrává i fakt, že výkon neoprávněných aktivit je v České republice relativně rozšířeným a tolerovaným jevem (Drbohlav, 2008, s. 279).

V souvislosti s globální ekonomickou krizí a sníženou nabídkou pracovních míst se někteří žadatelé o azyl rozhodli vrátit zpět do pobytových středisek Ministerstva vnitra, která před lety s vidinou snadnějšího nalezení pracovního uplatnění v ekonomických centrech České republiky opustili³⁰. Dostali zpět střechu nad hlavou a kapesné 500,- Kč na týden (jedná se o případ uprchlíka z Konga po jeho návratu do pobytového střediska v Kostelci nad Orlicí). Opětovně se tak ovšem stali pasivními příjemci státní podpory, což jde ruku v ruce s postupnou ztrátou jejich pracovních návyků a odborných dovedností. Někteří tito „navrátilí“ žadatelé o mezinárodní ochranu vyjadřují své zklamání nad tím, že se nemohou v období ekonomické recese v pobytovém středisku v Kostelci nad Orlicí zdokonalovat alespoň v českém jazyce. Dle jejich tvrzení jim je opakovaně nabízen pouze kurz pro začátečníky (konžský žadatel o azyl, 2010). Žadatelé o mezinárodní ochranu ovšem nespádají do Státního integračního programu, český jazyk je v pobytových střediscích vyučován pouze v rámci projektových aktivit nevládních organizací.

³⁰ Dle tvrzení několika oslovených žadatelů o mezinárodní ochranu v červnu 2010.

4. Azylantí na trhu práce po udělení mezinárodní ochrany

Předáním rozhodnutí o udělení mezinárodní ochrany nabývá uprchlík obdobných práv a povinností jako občan České republiky (s několika výjimkami uvedenými v zákoně č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců). Jak již bylo řečeno v úvodu studie, azylantí, jakožto držitelé trvalého pobytu, disponují rovným přístupem k sociálnímu systému, zdravotní péči, vzdělání a zaměstnání jako občané České republiky. V případě rovného přístupu na trh práce, nicméně nastávají určité komplikace při nárokování podpory v nezaměstnanosti. Podle vedoucího oddělení zprostředkování odboru realizace služeb zaměstnanosti Ministerstva práce a sociálních věcí, JUDr. Jiřího Vaňáska, azylantí ve většině případů na podporu v nezaměstnanosti nedosáhnou, ačkoli by na ni ze svého statusu měli mít nárok. Azylantí totiž neplní základní podmínku pro získání podpory v nezaměstnanosti, a to povinnost doložit potvrzení o výkonu předchozích zaměstnání. Nárok na podporu v nezaměstnanosti má pouze ten uchazeč o zaměstnání, který v rozhodném období (tj. poslední 3 roky před zařazením do evidence uchazečů o zaměstnání příslušného úřadu práce) získal zaměstnáním nebo jinou výdělečnou činností dobu důchodového pojištění podle zvláštního právního předpisu v délce alespoň 12 měsíců (Zákon o zaměstnanosti 68/2009 Sb., § 39 a § 41)³¹. Tato skutečnost mj. vysvětluje nezájem azylantů o registraci na úřadech práce (pouze hrstka azylantů je registrována v evidencích úřadů práce jako nezaměstnaná)³². Ani vidina zpracování individuálního akčního plánu ze strany úřadů práce nezaměstnané azylanty nějak nemotivuje, neboť tato pomoc přichází až po pěti měsících od jejich (resp. všech uchazečů o zaměstnání) zápisu do evidence (viz níže kapitola č. 4.1). Azylantí na trhu práce patří mezi znevýhodněné skupiny osob. Musí čelit vícenásobné diskriminaci, překážkám a omezeným šancím na rovné začlenění do společnosti (Krchová; Víznerová, 2008, s. 26), jen obtížně nacházejí uplatnění ve své původní profesi a obvykle končí v těch ekonomických sektorech, jež se vyznačují vysokou nestabilitou, nemožností dalšího kariérního růstu, zvýšeným výskytem bezpečnostních rizik a nízkým finančním ohodnocením (např. v supermarketech, v uklízacích službách, v pohostinství, atd.). Z uvedených důvodů Státní integrační program podporuje ideu, aby úřady práce jednaly s azylanty přednostně.

Přístup azylantů na trh práce je významně ovlivněn městem, kde azylant žije. Možnosti azylanta jsou však omezené. V řádu několika dnů po obdržení rozhodnutí o udělení mezinárodní ochrany se azylant musí rozhodnout, zda požádá Ministerstvo vnitra o zajištění dočasného ubytování v Integračním azylovém středisku (tato nabídka Ministerstva vnitra je podmíněná zařazením azylanta do Státního integračního programu³³), anebo si zajistí ubytování sám/sama v soukromí³⁴. Pokud azylant zvolí první variantu a požádá Ministerstvo vnitra o poskytnutí dočasného ubytování, bude mu nabídnuto ubytování v některém ze čtyř Integračních azylových středisek provozovaných Správou uprchlických zařízení, a to maximálně po dobu 18 měsíců³⁵. Dvě z těchto čtyř Integračních azylových středisek (s výjimkou Brna a České Lípy) jsou situovány do lokalit čítajících méně než 15 000 obyvatel (Předlice – 1 879 obyvatel, Jaroměř – 13 010 obyvatel)³⁶. Tato skutečnost sociálněekonomickou integraci azylantů do většinové společnosti příliš neusnadňuje. V menších

³¹ V případě, že azylantí nedosáhnou na podporu v nezaměstnanosti, využívají dávek státní sociální podpory, popř. pomoci v hmotné nouzi (Vaňásek, 2010).

³² Zdroj: Emailový průzkum 77 poboček úřadů práce, červenec 2010.

městech a vesnicích najdeme obvykle jen omezenou nabídku ekonomického uplatnění. Nižší je zde i výskyt sociálních sítí, které by mohly azylantovi se začleňováním do většinové společnosti pomoci.

Vstup do Státního integračního programu ovšem neznamená, že by azylant automaticky získal nárok na poskytnutí přechodného ubytování v Integračních azylových střediscích. Nicméně v současné době, kdy – dle tvrzení oslovených neziskových organizací pracujících s azylanty – Integrační azylová střediska „zejí prázdnotou“, by problém s nedostatkem míst být neměl. Doba strávená v Integračním azylovém středisku je určena k tomu, aby azylant absolvoval úvodní kurz českého jazyka³⁷ a také aby si s pomocí Státního integračního programu vyhledal integrační byt. Integrační byt je možné získat s příspěvím státu formou nájmu bytu v majetku obce (varianta č. I)³⁸, dále formou státního příspěvku na úhradu celé nebo poměrné části nájemného bytu, který si azylant zajistí vlastním přičiněním (varianta č. IIA)³⁹ a ve variantě č. IIB jsou azylantům nabízeny byty v zařízeních sociálních služeb⁴⁰.

Zkušenosti českých nevládních neziskových organizací pracujících s azylanty ukazují, že většina azylantů nabídky dočasného bydlení v Integračním azylovém středisku obvykle nevyužije. Mnozí si zajistí bydlení v soukromí již před vlastním vydáním rozhodnutí o udělení mezinárodní ochrany. Toto jejich úsilí o co nejrychlejší socioekonomické začlenění do většinové společnosti je může paradoxně znevýhodňovat při podávání žádosti o integrační byt v rámci Státního integračního programu. Stává se totiž, že jejich žádost o získání integračního bytu bývá odmítnuta ve prospěch azylantů pobývajících v Integračních azylových střediscích (Krchová; Víznerová, 2008, s. 39).

Se svou trpkou zkušeností se světuje azylantka Vanda z Běloruska:

„Řeknu Vám, že já prostě byla, když mně to řekli, tak přímo měla slzy v očích, protože to byla tak jako trošičku, že jsme blbci takovýhle, že prostě snažíme se nějak tak udělat to sami, abychom neobtěžovat

³³ Státní integrační program (Hlava IX., §§ 68-70 zákona č. 325/1999 Sb.) je zaměřen na pomoc azylantům při zajištění jejich začlenění do společnosti. Tím je kodifikována snaha státu pomoci azylantům v oblasti zajištění trvalého bydlení a výuky českého jazyka. Státní integrační program v oblasti bydlení je realizován na základě usnesení vlády přijatého vždy na konkrétní rok (Zdroj: *Integrace azylantů a přesídlenců*. MVČR. [cit. 2010-07-09]. Dostupné z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/azyl/integrace.html>>).

³⁴ *Informace pro osoby, kterým byla udělena mezinárodní ochrana formou azylu podle zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů*. MVČR. [cit. 2010-07-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/mezinarodni-ochrana-formou-azylu.aspx>>).

³⁵ Pouze v odůvodněných případech může ředitel Správy uprchlických zařízení (jež je provozovatelem přijímacích, pobytových a integračních azylových středisek MVČR) rozhodnout o výjimce a povolit ubytování v Integračním azylovém středisku po uplynutí této doby, nejdéle však na dalších 6 měsíců (Zdroj: *Informace pro osoby, kterým byla udělena mezinárodní ochrana formou azylu podle zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů*. MVČR. [cit. 2010-07-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/mezinarodni-ochrana-formou-azylu.aspx>>).

³⁶ Zdroj: Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra, [cit. 2010-08-30]. Dostupné z WWW: <<http://www.suz.cz/>>.

³⁷ Výuka českého jazyka byla od 01. 07. 2007 do 31. 12. 2009 po zavedení nové koncepce a metodiky úvodních kurzů pro azylanty v rámci Státního integračního programu realizována formou: a) skupinového kurzu v rozsahu 600 vyučovacích hodin a b) individuálního kurzu v rozsahu 400 vyučovacích hodin – cílová úroveň B1 podle Evropského referenčního rámce pro jazyky (Zdroj: *Státní integrační program*. SOZE. [cit. 2010-07-13]. Dostupné z WWW: <http://www.soze.cz/?page_id=38>). Bezplatná výuka českého jazyka je poskytována jak azylantům, tak osobám s udělenou doplňkovou ochranou s odpovědností ze strany Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (OAMP, 2010).

³⁸ Úloha obce v rámci Varianty I spočívá v tom, že se obec zaváže zajistit azylantům bydlení ve svém obecním bytě po dobu pěti let. Nájemní smlouva mezi azylantem a obcí je v souladu s usnesením vlády č. 543/2008 uzavírána na dobu určitou, zpravidla jednoho roku, s možností opakovaného prodloužení po uvedení doby pěti let. Pokud však azylant po celou tuto dobu řádně plní své povinnosti vyplývající z nájmu bytu, obec se podle tohoto usnesení zavazuje uzavřít s dotyčným novou smlouvu po uplynutí stanovených pěti let, a to v souladu s podmínkami stanovenými danou obcí pro pronajímání bytů (ASIM, 2010).

³⁹ Varianta II staví na aktivním přístupu azylantů k řešení jejich bytové situace. Role obce je v této variantě spíše podpůrná, neboť zde vystupuje coby zprostředkovatel a kontrolor používání dotace. Nicméně bez zapojení obce není realizace této varianty možná, proto je i v tomto případě obec motivována dotací na rozvoj infrastruktury (ASIM, 2010).

⁴⁰ Pokud azylant splňuje podmínky pro jeho umístění do zařízení sociálních služeb, je mu poskytnut státní příspěvek na úhradu jeho pobytu v tomto zařízení (např. domově pro osoby se zdravotním postižením, domovy pro seniory aj.). Zdroj: Usnesení vlády ze dne 14. května 2008 č. 543.

někoho. Rozumíte, když to můžeme sami, tak nebudeme přece obtěžovat lidi, že prostě proč dostávat od státu peníze, když my můžeme pracovat, no. Ty peníze musí dostat důchodce, musí dostat dítě ty peníze, ten člověk, který nemá možnost pracovat. A my můžeme pracovat, tak proč ne? A tohlesto potom nám řekli, že prostě: ‚Vy máte se dobře, máte práci a pracujete, tak pomůžete si.‘ Tak jo, tak já řekla, že... komu můžu vysvětlit, že pracovala jsem od sedmi osmi rána a domů šla v jedenáct večer a šla i plakala, kdy to končí, protože jinak to nemůžu, protože musím táhnout ten 12 000 nájem a plus ještě manžel měl, úplně tam skoro neměl nic a tak jako šla a plakala, že kdy to končí, už nevím. No. No tak to prostě v životě chodí, no.“ Vanda, Bělorusko (Krchová; Víznerová, 2008, s. 39)

Dalším příkladem v jistém smyslu nenaplněné podstaty Státního integračního programu, ve kterém je kodifikována snaha státu pomoci azylantům v oblasti zajištění trvalého bydlení, může být případ azylanta, který si našel zaměstnání v jednom z krajských měst a s rodinou se zde usadil. Město ovšem nevstoupilo do Státního integračního programu, a azylant tudíž neměl nárok na podporu v bydlení (Krchová; Víznerová, 2008, s. 39). Lze předpokládat, že azylantů, kteří se usadili ve městech, které nevstoupily do Státního integračního programu, je více, nicméně absence statistických dat o počtech azylantů usazených v takových lokalitách nedovoluje činit jasné závěry.

4.1 Individuální akční plány zpracováváné úřady práce

Úřady práce mají mj. ze zákona povinnost každému uchazeči, který je zaregistrován v evidenci nezaměstnaných více než 5 měsíců, vypracovat individuální akční plán (§ 33 odst. 1 novely zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti platné od 1. ledna 2009)⁴¹. Individuální akční plán má prostřednictvím vybraných nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti (tj. individuálního poradenství, job klubů, rekvalifikačních kurzů, příspěvků na mzdu, atd.) usnadnit příslušnému uchazeči cestu k nalezení zaměstnání (Vaňásek, 2010). Vedoucí oddělení zprostředkování odborů realizace služeb zaměstnanosti Ministerstva práce a sociálních věcí, JUDr. Jiří Vaňásek, k tomu poznamenává, že význam individuálních akčních plánů nespočívá ve zprostředkování zaměstnání, jak se mnozí mylně domnívají, ale pouze v poradenských aktivitách a nabízených školeních (Vaňásek, 2010). Od 1. ledna 2009, kdy vešla v platnost novela zákona o zaměstnanosti, není možné odmítnout vypracování individuálního akčního plánu (Vaňásek, 2010). Povinnost úřadů práce vypracovat individuální akční plán s každým uchazečem o zaměstnání po pěti měsících od jeho zařazení do evidence uchazečů o zaměstnání, zatím ovšem nepřináší žádné konkrétní výsledky. Dle JUDr. Jiřího Vaňásky totiž vždy závisí na možnostech trhu práce. „*Nejsou-li pracovní příležitosti, tak význam individuálních akčních plánů slábne*“ (Vaňásek, 2010). Podle JUDr. Vaňásky by měly být individuální akční plány (viz výše) – oproti existující právní úpravě – vypracovávány výhradně na individuální bázi, tj. na základě pečlivého vyhodnocení toho kterého případu (Vaňásek, 2010). Neziskové organizace pracující s azylanty k tomu však namítají, že jsou povinnosti úřadů práce vypracovávat individuální akční plány pro všechny (včetně azylantů) velmi nakloněni, protože se domnívají, že pouze individuální sociální práce s klientem pomůže azylantům nalézt odpovídající pracovní uplatnění. Azylanti jsou dle jejich názoru vystaveni obvykle větším problémům, než je tomu u nezaměstnaných uchazečů z řad většinové populace, a proto je nutné těmto osobám systematicky zajišťovat individuální sociální asistenci (formou tzv. guided approach).

⁴¹ „Úřadu práce je nově stanovena povinnost vypracovat individuální akční plán všem uchazečům o zaměstnání, kteří jsou vedeni v evidenci uchazečů o zaměstnání déle než 5 měsíců. Uchazeči o zaměstnání se zároveň rozšiřuje povinnost poskytovat úřadu práce součinnost nejen při vypracování individuálního akčního plánu, ale i při jeho aktualizaci a vyhodnocování“ (§ 33 odst.1 novely zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti platné od 1.1.2009).

Na základě individuálního akčního plánu mohou úřady práce uchazeči o zaměstnání zprostředkovat rekvalifikační kurz. Na zaplacení rekvalifikačního kurzu však neexistuje právní nárok. V praxi to znamená, že úřady práce rekvalifikační kurzy obvykle nabízejí a platí jen těm uchazečům, kteří již disponují příslibem zaměstnání (Krchová; Víznerová, 2008, s. 60). Ke třem nejčastějším problémům, které azylanty znevýhodňují v přístupu na trh práce, jakož i na rekvalifikační kurz, patří dle vyjádření JUDr. Jiřího Vaňáska jejich neuspokojivý zdravotní stav, nedostatečná či obtížně prokazatelná kvalifikace a praxe a nesnadná dopravní dostupnost (Vaňásek, 2010)⁴².

Z kvantitativního výzkumu uskutečněného v červenci 2010 například vyplývá, že v roce 2009 úřady práce zprostředkovaly rekvalifikační kurzy pouze zanedbatelnému počtu nezaměstnaných azylantů. Ze všech 77 poboček úřadů práce, které byly v červenci 2010 emailem osloveny s dotazem, zda v roce 2009 nabídly nezaměstnaným azylantům rekvalifikační kurz, odpovědělo celkem 37 poboček. Naprostá většina úřadů práce (35 z 37), které na otázku odpověděly, nezprostředkovaly azylantům žádné rekvalifikační kurzy, neboť mnohdy ani neměly žádného nezaměstnaného azylanta ve své evidenci (viz níže tabulka č. 4). Zbývající údaje o počtech rekvalifikačních kurzů zprostředkovaných dalšími okresními pobočkami úřadů práce byly do tabulky č. 4 doplněny z Integrovaného portálu Ministerstva práce a sociálních věcí⁴³. Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí shromažďuje informace o počtech úspěšně/neúspěšně absolvovaných rekvalifikačních kurzů, které byly azylantům v rámci jednotlivých okresů od počátku roku 2006 zprostředkovány. Statistiky Ministerstva práce a sociálních věcí nicméně blíže nespecifikují, o jaký druh nabídnutého rekvalifikačního kurzu se jednalo. Tento údaj daly k dispozici pouze dvě okresní pobočky úřadů práce – v hlavním městě Praze a Olomouci, které na elektronickou anketu odpověděly (viz níže tabulka č. 4).

Nejaktivnější při poskytování rekvalifikačních kurzů nezaměstnaným azylantům byl v roce 2009 Úřad práce hlavního města Prahy. V minulém roce poskytl azylantům na základě vypracovaných individuálních akčních plánů celkem 7 rekvalifikačních kurzů, z nichž všechny uchazeči-azylanti úspěšně absolvovali. Čtyři rekvalifikační kurzy byly zaměřeny na prohlubování znalostí českého jazyka a zbylé tři rekvalifikační kurzy se věnovaly nabytí praktických dovedností na pozice nižších odborných pracovníků (např. kurz svařování a kurz vyhlášky 50 elektro). Jednomu azylantovi Úřad práce v hlavním městě Praze našel uplatnění v oboru absolvované rekvalifikace, 3 azylanti ukončili evidenci na vlastní žádost a 3 byli sankčně vyloučeni (pravděpodobně pro neplnění součinnosti s Úřadem práce v Praze). Dle čerstvých informací poskytnutých prostřednictvím vedoucího odboru zprostředkování na Úřadě práce v hlavním městě Praze se jeden azylant opětovně zaevidoval.

Jediným moravským úřadem práce, který v minulém roce poskytl azylantovi rekvalifikační kurz (ze všech poboček úřadů práce v České republice), byl Úřad práce Olomouc. Úřad práce v Olomouci nabídl nezaměstnanému azylantovi rekvalifikační kurz svařování obloukem v ochranné atmosféře, který uchazeč úspěšně dokončil.

⁴² Ve smyslu Usnesení vlády č. 543 ze dne 14. května 2008 o zabezpečení integrace azylantů a osob požívajících doplňkové ochrany v roce 2008 a v letech následujících je každoročně poskytována částka až do výše 500 tis. Kč ve prospěch neziskových organizací na zajištění bydlení a zaměstnání pro azylanty (OAMP, 2010).

⁴³ *Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí*. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. [cit. 2010-07-09]. Dostupné z WWW: <<http://portal.mpsv.cz/sz/stat/rek>>.

Tab.č. 4 Rekvalifikační kurzy poskytované v rámci individuálních akčních plánů nezaměstnaným azylantům evidovaným úřady práce v jednotlivých okresech ČR

Úřady práce v jednotlivých okresech ČR (n=77)	Zprostředkování rekvalifikačního kurzu nezaměstnaným azylantům v roce 2009 (ano/ne)	Počet a druh zprostředkovaných rekvalifikačních kurzů
Úřad práce hl. m. Prahy	Ano	4 rekvalifikační kurzy Češtiny pro cizince 1 rekvalifikační kurz Vyhlášky 50" (elektro) 2 rekvalifikační kurzy Svařování Všech 7 rekvalifikačních kurzů bylo úspěšně dokončeno.
Úřad práce Klatovy	Ano	1 rekvalifikační kurz Kurz byl úspěšně dokončen
Úřad práce Liberec	Ano	1 rekvalifikační kurz Kurz byl úspěšně dokončen
Úřad práce Litoměřice	Ano	1 rekvalifikační kurz Kurz byl úspěšně dokončen
Úřad práce Olomouc	Ano	1 rekvalifikační kurz – Základní kurz svařování obloukem v ochranné atmosféře Kurz byl úspěšně dokončen.
Úřad práce Ústí nad Labem	Ano	1 rekvalifikační kurz. Kurz byl úspěšně dokončen
Úřad práce Benešov	Ne	NR (není relevantní)
Úřad práce Beroun	Ne	NR
Úřad práce Blansko	Ne	NR
Úřad práce Brno - město	Ne	NR
Úřad práce Brno-venkov	Ne	NR
Úřad práce Bruntál	Ne	NR
Úřad práce Břeclav	Ne	NR
Úřad práce Česká Lípa	Ne	NR
Úřad práce České Budějovice	Ne	NR
Úřad práce Český Krumlov	Ne	NR
Úřad práce Děčín	Ne	NR
Úřad práce Domažlice	Ne	NR
Úřad práce Frýdek-Místek	Ne	NR
Úřad práce Havlíčkův Brod	Ne	NR
Úřad práce Hodonín	Ne	NR
Úřad práce Hradec Králové	Ne	NR
Úřad práce Cheb	Ne	NR
Úřad práce Chomutov	Ne	NR
Úřad práce Chrudim	Ne	NR
Úřad práce Jablonec nad N.	Ne	NR
Úřad práce Jeseníku	Ne	NR
Úřad práce Jičín	Ne	NR
Úřad práce Jihlava	Ne	NR
Úřad práce Jindřichův Hradec	Ne	NR
Úřad práce Karlovy Vary	Ne	NR
Úřad práce Karviná	Ne	NR
Úřad práce Kladno	Ne	NR

Úřady práce v jednotlivých okresech ČR (n=77)	Zprostředkování rekvalifikačního kurzu nezaměstnaným azylantům v roce 2009 (ano/ne)	Počet a druh zprostředkovaných rekvalifikačních kurzů
Úřad práce Kolín	Ne	NR
Úřad práce Kroměříž	Ne	NR
Úřad práce Kutná Hora	Ne	NR
Úřad práce Louny	Ne	NR
Úřad práce Mladá Boleslav	Ne	NR
Úřad práce Mělník	Ne	NR
Úřad práce Most	Ne	NR
Úřad práce Náchod	Ne	NR
Úřad práce Nový Jičín	Ne	NR
Úřad práce Nymburk	Ne	NR
Úřad práce Opava	Ne	NR
Úřad práce Ostrava	Ne	NR
Úřad práce Pardubice	Ne	NR
Úřad práce Pelhřimov	Ne	NR
Úřad práce Písek	Ne	NR
Úřad práce Plzeň-jih	Ne	NR
Úřad práce Plzeň-město	Ne	NR
Úřad práce Plzeň-sever	Ne	NR
Úřad práce Praha-východ	Ne	NR
Úřad práce Praha-západ	Ne	NR
Úřad práce Prachatice	Ne	NR
Úřad práce Prostějov	Ne	NR
Úřad práce Přerov	Ne	NR
Úřad práce Příbram	Ne	NR
Úřad práce Rakovník	Ne	NR
Úřad práce Rokycany	Ne	NR
Úřad práce Rychnov nad Kněžnou	Ne	NR
Úřad práce Semily	Ne	NR
Úřad práce Sokolov	Ne	NR
Úřad práce Strakonice	Ne	NR
Úřad práce Svitavy	Ne	NR
Úřad práce Šumperk	Ne	NR
Úřad práce Tábor	Ne	NR
Úřad práce Tachov	Ne	NR
Úřad práce Teplice	Ne	NR
Úřad práce Trutnov	Ne	NR
Úřad práce Třebíč	Ne	NR
Úřad práce Uherské Hradiště	Ne	NR
Úřad práce Ústí nad Orlicí	Ne	NR
Úřad práce Vsetín	Ne	NR

Úřady práce v jednotlivých okresech ČR (n=77)	Zprostředkování rekvalifikačního kurzu nezaměstnaným azylantům v roce 2009 (ano/ne)	Počet a druh zprostředkovaných rekvalifikačních kurzů
Úřad práce Vyškov	Ne	NR
Úřad práce Zlín	Ne	NR
Úřad práce Znojmo	Ne	NR
Úřad práce Žďár nad Sázavou	Ne	NR

Pozn. Anketa byla realizována prostřednictvím emailu v červenci 2010, osloveno bylo všech 77 úřadů práce působících v jednotlivých okresech ČR. NR = není relevantní.

Podíváme-li se na vývoj počtu nabídek rekvalifikačních kurzů poskytovaných úřady práce v delším časovém horizontu, a to v období 2006 až 2009 (viz níže tabulka č. 5), zjistíme, že nabídka rekvalifikačních kurzů byla k azylantům nejtědřejší v letech 2006 a 2007. V tomto období bylo poskytnuto celkem 66 % všech úspěšně absolvovaných rekvalifikačních kurzů (tj. 33 z 50). Vedoucí oddělení zprostředkování odboru realizace služeb zaměstnanosti Ministerstva práce a sociálních věcí, JUDr. Jiří Vaňásek, tuto skutečnost přičítá vyšší nabídce rekvalifikačních kurzů hrazených z evropských strukturálních fondů v minulém rozpočtovém období Evropské unie (Vaňásek, 2010). V hlavním městě Praze bylo v letech 2006 a 2007 úspěšně dokončeno celkem 59 % rekvalifikačních kurzů (13 kurzů z 22), v okrese Karviná 100 % rekvalifikačních kurzů (4 kurzy ze 4), v okrese Náchod 80 % (4 kurzy z 5) a v okrese Brno-venkov celkem 75 % rekvalifikačních kurzů (3 kurzy ze 4). Všechny čtyři výše uvedené okresní úřady práce patří k vůbec nejtědřejším poskytovatelům rekvalifikačních kurzů vůči azylantům. Od počátku roku 2006 do konce roku 2009 tyto čtyři pobočky zprostředkovaly azylantům celkem 70 % rekvalifikačních kurzů (z množiny všech 77 okresních úřadů práce), které uchazeči zároveň úspěšně absolvovali (viz níže tabulka č. 5 a obr. č. 3).

V letech 2006 až 2009 zprostředkovalo 77 poboček úřadů práce v rámci individuálních akčních plánů celkem 59 rekvalifikačních kurzů. 9 rekvalifikačních kurzů z uvedeného počtu byly azylanty z nejrůznějších důvodů předčasně ukončeny. Veskrze negativní zkušenosti s poskytováním rekvalifikačních kurzů azylantům mají úřady práce v Ostravě a Hodoníně, kde v letech 2006–2007 nebyl žádný nabídnutý rekvalifikační kurz úspěšně dokončen (viz níže tabulka č. 5). Lze se proto domnívat, že tato skutečnost negativně ovlivnila postoj úřadů práce v Ostravě a Hodoníně k aplikaci tohoto druhu nástroje aktivní politiky zaměstnanosti vůči nezaměstnaným azylantům v dalších letech. V letech 2008 a 2009 totiž úřady práce v Ostravě a Hodoníně nezprostředkovaly azylantům už ani jeden rekvalifikační kurz, i když se jednalo o období, kdy vrcholila globální ekonomická krize.

Postoj úřadů práce k příslušníkům znevýhodněných skupin obyvatelstva včetně azylantů hraje při přípravě individuálních akčních plánů významnou roli. Úřad práce Náchod například v minulých letech svými činy již několikrát potvrdil svůj eminentní zájem o posilování sociální integrace znevýhodněných obyvatel a občanů vyloučených lokalit, na jejichž integraci čerpá prostředky z evropských fondů⁴⁴. V letech 2006 až 2009 podpořil celkem pět rekvalifikačních kurzů pro nezaměstnané azylanty, což ho v absolutních číslech řadí v počtu zprostředkovaných rekvalifikačních kurzů hned na druhé místo za hlavní město Prahu (viz níže obr. č. 3). Tento příklad

⁴⁴ Podpora sociální integrace obyvatel vyloučených lokalit v Královéhradeckém kraji. Dotační projekty města Náchod, 2010. [cit. 2010-07-30]. Dostupné z WWW: <http://www.mestonachod.cz/mesto-nachod/projekty/socialni_integrace/default.asp>.

nám dokazuje, že z pohledu integrace znevýhodněných skupin obyvatelstva je důležité, aby příslušný úřad práce vedl vstřícnou politiku vůči znevýhodněným osobám a nepřestal být aktivní v čerpání prostředků z evropských strukturálních fondů, popř. jiných disponibilních výdajů v rámci České republiky. Míra nezaměstnanosti v okrese Náchod se dlouhodobě drží na průměrných hodnotách za Českou republiku, ale zároveň na těch nejnižších hodnotách za celý Královéhradecký kraj. Naproti tomu okres Karviná patří ke geografickým oblastem České republiky, které charakterizuje dlouhodobě vysoká míra nezaměstnanosti. Z tohoto důvodu může poněkud překvapit zjištění, že okres Karviná se společně s okresem Brno-venkov řadí na třetí místo v počtu zprostředkovaných rekvalifikačních kurzů ve sledovaném období (viz níže obr. č. 3). Nicméně i v tomto případě může být nadprůměrný počet zprostředkovaných rekvalifikačních kurzů azylantům vysvětlen vstřícnou politikou Úřadu práce v Karviné vůči minoritám a dalším znevýhodněným sociálním skupinám, kterou Úřad práce Karviná stvrdil svou účastí na projektových aktivitách hrazených ze strukturálních fondů Evropské unie⁴⁵. Již zmiňovaný okres Brno-venkov, který své čestné třetí místo v počtu poskytnutých rekvalifikačních kurzů sdílí s okresem Karviná, za své vysoké postavení v hodnotícím žebříčku vděčí v něm situovanému přijímacímu středisku pro uprchlíky – v Zastávce u Brna (do 1. listopadu 2009 – pobytovému středisku, kde někteří žadatelé o mezinárodní ochranu strávili i několik let).

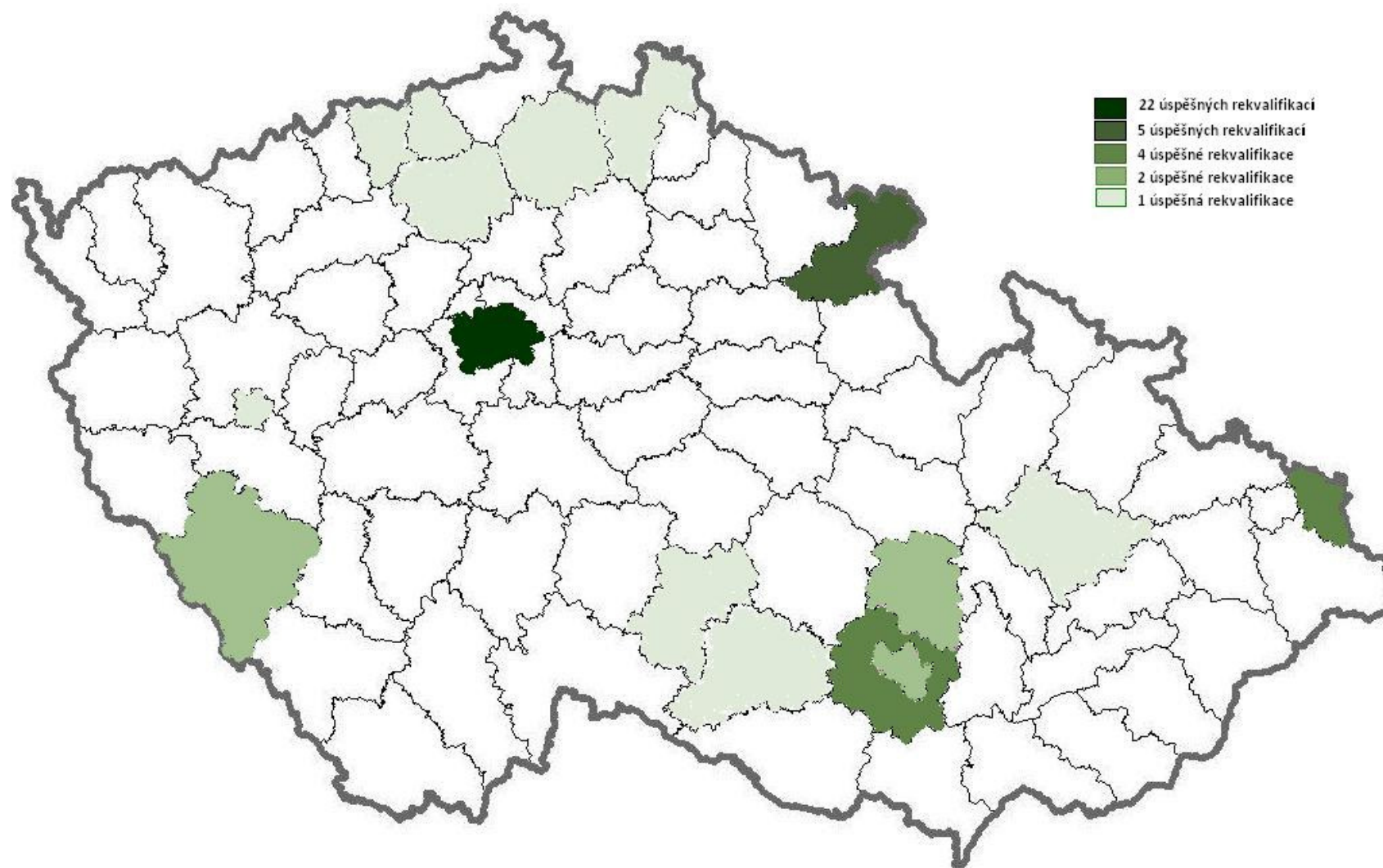
⁴⁵ Příručka dobré praxe RP Roma; *Iniciativa Společenství EQUAL v České republice*. Občanské sdružení Romů Severní Moravy, Karviná, 2008. [cit. 2010-07-30]. Dostupné z WWW: <<http://www.romcentrum.karvina.info/priruckarroma.pdf>>.

Tab.č. 5 Počty nabídnutých rekvalifikačních kurzů nezaměstnaným azylantům v letech 2006 až 2009 v rámci individuálních akčních plánů úřadů práce

Úřad práce, okres	Ukončené rekvalifikace			Pokračující do dalšího období	Ukončené rekvalifikace			Pokračující do dalšího období	Ukončené rekvalifikace			Pokračující do dalšího období	Úspěšně ukončené rekvalifikační kurzy v letech 2006 až 2009 podle jednotlivých okresů celkem	Neúspěšně ukončené rekvalifikační kurzy v letech 2006 až 2009 podle jednotlivých okresů celkem	Procentuální úspěšnost nabídnutých rekvalifikačních kurzů				
	2006	úspěšně	neúspěšně		2007	úspěšně	neúspěšně		2008	úspěšně	neúspěšně					2009	úspěšně	neúspěšně	
	celkový počet azylantů zařazených na rekvalifikační kurz			celkový počet azylantů zařazených na rekvalifikační kurz			celkový počet azylantů zařazených na rekvalifikační kurz			celkový počet azylantů zařazených na rekvalifikační kurz									
Hl.město Praha	11	9	1	1	5	4	1	0	5	2	2	1	7	7	0	0	22	4	82%
Blansko	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	100%
Brno-město	0	0	0	0	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	100%
Brno-venkov	0	0	0	0	3	3	0	0	2	1	1	0	0	0	0	0	4	1	75%
Česká Lípa	1	1	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	1	1	50%
Hodonín	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0%
Jihlava	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	100%
Karviná	2	2	0	0	2	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	0	100%
Klatovy	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	2	0	100%
Liberec	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1	0	100%
Litoměřice	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1	0	100%
Náchod	4	4	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	5	0	100%
Olomouc	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1	0	100%
Ostrava-město	1	0	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0%
Plzeň-město	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	100%
Teplice	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	100%
Třebíč	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	0	0	0	1	0	100%
Ústí nad Labem	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1	0	100%
Celkem	23	20	2	1	16	13	3	0	10	5	4	1	12	12	0	0	50	9	84%

Pozn.: Vypracováno z veřejně přístupných dat prezentovaných na Integrovaném portále MPSV, portal.mpsv.cz.

Obr. č. 3 Úspěšně ukončené rekvalifikační kurzy nabídnuté nezaměstnaným azylantům v letech 2006 až 2009 podle okresů

Pozn.: Vypracováno z veřejně přístupných dat prezentovaných na Integrovaném portále MPSV, portal.mpsv.cz.

Z uvedené analýzy počtu zprostředkovaných rekvalifikačních kurzů v rámci individuálních akčních plánů vyplývá, že hlavní město Praha s přehledem zůstává nejsilnějším ekonomickým magnetem pro nezaměstnané azylanty. Obecně se dá říci, že přítomnost znevýhodněných skupin obyvatelstva v příslušné geografické lokalitě (jako je např. Praha či Karviná) obvykle napomáhá formovat postoj jednotlivých úřadů práce vůči příslušníkům minorit (např. vytvářením metodik práce s představiteli minorit). Nicméně pro jejich úspěšné začlenění na trhu práce není vývoj metodik práce s klienty předpokladem absolutním. Záleží i na osobních charakteristikách jednotlivých úředníků a schopnosti azylantů orientovat se v novém prostředí, tj. znát prostředky k naplňování cílů, vyznat se ve spleti úřadů, jakož i ve fungování trhu práce.

Azylanti z důvodu nedostatku informací o životě v hostitelské společnosti a zejména o situaci na trhu práce v příslušné lokalitě vítají jakékoli podpůrné aktivity neziskových organizací. Neziskové organizace by měly zaplňovat mezeru v nabídce asistenčních služeb pro znevýhodněné osoby, kterou státní instituce nejsou schopné v praxi obsáhnout. Vedoucí oddělení zprostředkování odboru realizace služeb zaměstnanosti Ministerstva práce a sociálních věcí, JUDr. Jiří Vaňásek, konstatuje, že je s azylanty na úřadech práce jednáno obdobně jako s ostatními uchazeči o zaměstnání. „*Úřady práce nevěnují azylantům žádnou zvýšenou péči, ale nabízejí jim srovnatelné podmínky pro zaměstnání*“ (Vaňásek, 2010). Úřady práce přitom mají ze zákona povinnost snažit se obsazovat volná pracovní místa přednostně právě těmito uchazeči (Tollarová a kol., 2006). Neziskové organizace se proto snaží o napravení tohoto nedostatku nabídkou nejrůznějších poradenských služeb (např. pomáhají azylantům s hledáním zaměstnání přes internet, se psaním motivačního dopisu a životopisu, kontaktováním zaměstnavatele, kontrolou pracovních podmínek zaměstnance, atd.). Poradenské služby neziskových organizací se ovšem do velké míry koncentrují v Praze. V menších městech a vesnicích – od ekonomických center České republiky vzdálených –, je nadále nabídka poradenských služeb buď velmi malá, nebo téměř neexistující (Krchová; Víznerová, 2008, s. 1). S tohoto důvodu zůstává celostátní prioritou zřízení *Center na podporu integrace cizinců* v každém kraji (Seidlová, 2010, s. 70). Tato centra poskytují především poradenskou a informační činnost občanům nečlenských zemí EU, přibližují život v Česku, nabízejí kurzy češtiny, kurzy socio-kulturních dovedností a cizincům umožňují přístup k internetu a knihovně. Cizinci se zde například dozví, jak vyřídít prodloužení povolení k pobytu, jak zařídit zdravotní a sociální pojištění, jak zapsat dítě do školky nebo jak má vypadat nájemní smlouva. V současné době fungují tato centra v šesti městech: v Ostravě, Pardubicích, Plzni, Zlíně, Ústí nad Labem a Brně (Seidlová, 2010, s. 70).

4.2 Nejčastější problémy azylantů na trhu práce

V době od 8. července 2010 do 8. srpna 2010 byl neziskovým organizacím pracujícím s uprchlíky a azylanty (tj. Organizaci pro pomoc uprchlíkům, Sdružení občanů zabývajících se emigranty, Charitě ČR, občanskému sdružení Inbáze-Berkat, Centru pro integraci cizinců, Poradně pro integraci, Poradně pro uprchlíky, Diakonii ČCE, Asociaci uprchlíků v ČR, META-Sdružení pro příležitosti mladých migrantů, Evropské kontaktní skupině a sdružení Most pro lidská práva) rozeslán emailem dotaz s prosbou o identifikaci těch nejzávažnějších problémů, se kterými se azylanti na českém trhu práce nejčastěji potýkají. Na anketu odpověděly následující organizace: Organizace pro

pomoc uprchlíkům, Sdružení občanů zabývajících se emigranty, Charita ČR⁴⁶, Inbáze-Berkat, Centrum pro integraci cizinců a META-Sdružení pro příležitosti mladých migrantů). Neziskové organizace jsou významnou spojnicí jednak ve vztahu mezi azylantem a potenciálním zaměstnavatelem a jednak ve vztahu mezi azylantem a úřady práce. Neziskové organizace působí rovněž preventivně proti nelegálnímu zaměstnávání azylantů. Samy o sobě se domnívají, že díky jejich působení v příslušné lokalitě se azylanti v mnohem menší míře uchylují k nelegálním pracovním aktivitám.

Na základě výsledků realizované ankety můžeme konstatovat, že za vůbec nejzávažnější problém v přístupu azylantů na trh práce považují oslovené neziskové organizace neznalost českého jazyka. Nedostatečnou znalost českého jazyka⁴⁷ považuje za nejvíce znevýhodňující faktor celkem pět neziskových organizací ze šesti. Hned na druhém místě zmiňují neziskové organizace absenci dokladů o vzdělání a získané kvalifikaci⁴⁸ a na třetím místě figuruje domnělá neefektivnost individuálních akčních plánů připravovaných úřady práce. Dalším palčivým problémem, který dle některých neziskových organizací azylanty na trhu práce znevýhodňuje, je geografická poloha integračních bytů (poskytovaných dle varianty č. 1). Integrační byty jsou obvykle soustředěny do oblastí s nižším počtem pracovních příležitostí, jakož i se slabší sociální sítí krajanů či pomáhajících organizací. Ze zkušeností Charity ČR například vyplývá, citují: „pokud azylant bydlí v integračním bytě v místě, kde není práce, mu potom je znalost češtiny, kvalifikace a vše další k ničemu“ (Charita, 2010). Dvě oslovené neziskové organizace pracující s azylanty dále podotýkají, že poměrně zásadním problémem, který rovněž ovlivňuje působení azylantů na trhu práce, je absence legální pracovní zkušenosti. Organizace pro pomoc uprchlíkům poznamenává, že „po dobu azylové procedury legálně pracuje jen minimum žadatelů a jejich aktivity se pohybují spíše na černém trhu práce“ (Bobysudová, 2010). Dle Organizace pro pomoc uprchlíkům je pro azylanty po několika letech strávených v azylové proceduře dost obtížné „naskakovat do legálního zaměstnání“ (Bobysudová, 2010). V této souvislosti sdružení Inbáze-Berkat hovoří o takzvaném „zpasivnění“ některých azylantů z uprchlických táborů, kde si zvykli brát příležitostnou nelegální práci a příliš se nevěnovali hledání regulérního pracovního místa (Dohnalová, 2010). Potenciální zaměstnavatelé pak o azylanty bez legální pracovní zkušenosti nejeví zájem (Bobysudová, 2010). Charita ČR k tomu dodává, že azylantům hledání práce v současné době ztěžuje i pokračující hospodářská krize (Charita, 2010).

Seřazení těch nejproblémovějších oblastí, které azylanty znevýhodňují na trhu práce, se vždy liší případ od případu. Zdravý a vzdělaný azylant se bude nepochybně potýkat s jinými problémy než osoba těžce zdravotně postižená či zvláště těžce nemocná, které byl udělen tzv. humanitární azyl. Z tohoto důvodu je nutné k azylantům přistupovat individuálně a těm, co to potřebují, věnovat při

⁴⁶ Migrační koordinátorka z Charity České republiky Kateřina Churtajeva postoupila dotaz poradnám pro cizince, které fungují při diecézních charitách v jednotlivých regionech (Churtajeva, 2010).

⁴⁷ Otázkou zůstává, na jaké úrovni by azylanti měli být schopni hovořit, aby se úspěšně integrovali na trhu práce. Dle tvrzení META-Sdružení pro příležitosti mladých imigrantů, i cizinci, kteří umějí česky obstojně, narážejí na neochotu českých firem přijmout na kvalifikovanější pozici někoho, kdo neumí česky perfektně (Radostný, 2010).

⁴⁸ U základního a středního vzdělání je možné napsat prohlášení, že daného vzdělání azylanti dosáhli. V prohlášení popíší rozsah získaného vzdělání, vysvětlí důvod absence dokladů o vzdělání a informují příslušný úřad či instituci, že vzhledem ke své situaci nemohou kontaktovat instituce v zemi původu. Příslušný úředník jim pak může předepsat nostrifikační zkoušku, kterou když splní, dostanou nostrifikační doložku, jež jim doklady nahradí (Radostný, 2010). U vysokoškolských diplomů záleží na rozhodnutí vysoké školy. Nostrifikace vysokoškolských diplomů je ovšem nepoměrně složitější než nostrifikace středoškolského vzdělání (Radostný, 2010).

vypracovávání individuálních akčních plánů zvýšenou pozornost. Vedoucí oddělení zprostředkování odboru realizace služeb zaměstnanosti Ministerstva práce a sociálních věcí, JUDr. Jiří Vaňásek, nabídl jiné seřazení problémových oblastí (oproti osloveným neziskovým organizacím), ve kterém na prvních třech místech figurovaly neuspokojivý zdravotní stav, nedostatečná či obtížně prokazatelná kvalifikace a praxe a nesnadná dopravní dostupnost (Vaňásek, 2010). Jmenování neuspokojivého zdravotního stavu, jako jednoho z primárních faktorů neúspěšné integrace na trhu práce, nepochybně odráží žitou realitu na úřadech práce, které se stále častěji setkávají s případy hendikepovaných a chronicky nemocných azylantů.

Podle Sdružení občanů zabývajících se emigranty komplikuje azylantům integraci na trhu práce i neznalost českého pracovního prostředí (Mikš, 2010). Azylanti často nevědí, jakým způsobem by si měli práci hledat (Ditrychová, 2010). Oslovené neziskové organizace pracující s azylanty a uprchlíky shodně prohlašují, že jejich klienti vítají pomoc s vypracováním životopisu a poradenstvím v oblasti sebe prezentace. Ani sebepečlivější příprava na vstupní pohovor se zaměstnavatelem nicméně nemůže zabránit výskytu případů diskriminace na základě barvy pleti či země původu. Zaměstnavatel si ponechává výsadní právo vybrat si své zaměstnance podle vlastního svobodného uvážení. Jakákoli obrana proti podezření na diskriminační chování ze strany potenciálního zaměstnavatele během vstupního pohovoru je velmi těžká, a to navzdory platnému antidiskriminačnímu zákonu (od 1. září 2009).

Někteří azylanti se však ani do fáze aktivního hledání zaměstnání z důvodu genderových překážek nedostanou. Oslovené neziskové organizace poznamenávají, že se jejich klientky–azylantky nemohou vždy zúčastnit nabízených kurzů českého jazyka nebo rekvalifikačních z důvodu péče o děti.

Ze zkušeností neziskových organizací dále vyplývá, že při jednáních na úřadech práce azylanti poměrně často narážejí na problémy spojené s neznalostí právního postavení azylanta ze strany zaměstnanců úřadů. Pracovníci úřadů zaměňují různé druhy pobytových statusů a nejsou vždy plně obeznámeni s právy jejich držitelů. Taktéž zaměstnavatelé mnohdy směřují postavení azylanta s postavením cizince a někdy azylantům z tohoto důvodu nedají šanci předvést své profesní dovednosti, neboť se dopředu obávají nadbytečné administrace spojené s jejich přijetím do zaměstnání.

Se svou negativní zkušeností se svěřuje azylant Kuzma z Běloruska:

„Vzpomínám si, že někdo po mně chtěl, když jsem dostal ten průkaz povolení k pobytu azylanta, že ten pán, který byl vedoucím na úřadu práce tady v (název města, pozn. aut.), chtěl po mně, aby tam vyložené v tom průkazu někdo z těch policistů napsal, že je to trvalý pobyt, že trvale bydlím, já nevím, v ulici takové a takové. A já jsem mu to snažil vysvětlit, že azyl je to trvalý pobyt, že mám tady trvalý pobyt. ‚Ale musíte to mít tam napsané.‘ (...) Já jsem šel na policii, řekl: ‚Pánové, pomozte mi s tím nějak, protože pokud to neudělám, tak ten pán mě prostě tam nepřihlásí na úřad. A já to potřebuju.‘ A oni mně řekli: ‚No, tak to ten pán prostě nezná zákon.‘ Ale ve skutečnosti je to opravdu takové trochu divné, protože v podstatě není to trvalý pobyt, není to klasický trvalý pobyt, takže je to azyl. A ten pán asi o tom nevěděl. Nakonec kolegové na policii vyhověli a napsali, že mám.“ Kuzma, Bělorusko (Krchová; Víznerová, 2008, s. 44).

Také neziskové organizace pracující s azylanty se domnívají, že s jejich klienty není na úřadech práce jednáno přednostně. Dle zkušeností neziskových organizací je primárním důvodem odmítavého postoje úřadů práce vůči zprostředkovávání rekvalifikačních kurzů azylantům nedostatečná znalost českého jazyka. Neziskové organizace se proto snaží v rámci svých individuálních projektových aktivit zajistit účast v rekvalifikačních kurzech alespoň určité skupině

nezaměstnaných azylantů. Nejrůznější formy dalšího vzdělávání azylantů za účelem doplnění kvalifikace jsou obvykle financovány z evropských fondů (Evropského sociálního fondu, Evropského uprchlického fondu a Evropského fondu pro integraci). Z rozpočtu Ministerstva vnitra, Ministerstva práce a sociálních věcí (Operačního fondu Lidské zdroje a zaměstnanost – OP LZZ)⁴⁹ a Magistrátu hlavního města Prahy (Operačního programu Praha Adaptabilita – OPPIA) jsou naproti tomu podporovány projekty zaměřené zejména na poradenství, asistenci na úřadech, dobrovolnictví a podporu zaměstnatelnosti azylanta. Neziskové organizace nejčastěji zprostředkovávají kurzy českého jazyka, kurzy počítačových dovedností, svářečské kurzy a další specializované kurzy na nižší zdravotní a sociální personál (Ditrychová, 2010). Počet fakticky zprostředkovaných rekvalifikačních kurzů se však v minulých letech zkomplikoval přechodem na nové rozpočtové období evropských strukturálních fondů. V roce 2008 vzniklo určité rozpočtové vakuum, kdy nebyly k dispozici prakticky žádné finanční prostředky ze strukturálních fondů na úhradu rekvalifikačních kurzů azylantům. Čekalo se, než vláda připraví navazující operační programy pro roky 2007–2013 k dalšímu čerpání finančních prostředků z fondů Evropské unie. Nepříjemné na tom bylo, že se to stalo v době, kdy výrazně vzrostl počet nezaměstnaných azylantů v souvislosti s globální ekonomickou krizí.

Někteří azylanti zvažují vyřešit své znevýhodněné postavení na českém trhu práce založením vlastní firmy. Neziskové organizace v tomto případě azylantům poskytují jakýsi poradenský set pro podnikatele, který by jim měl pomoci při zahajování jejich samostatně výdělečné činnosti. Centrum pro integraci cizinců například poskytne ročně přibližně 60 konzultací v oblasti podnikání (Ditrychová, 2010). Výsledný efekt takového snažení je však veskrze nulový. Prakticky žádný azylant na základě poskytnutých informací nezačne podnikat.

Některé neziskové organizace se někdy setkávají i s naprosto nereálnými očekáváními ze strany azylantů. Občanské sdružení Inbáze Berkat v této souvislosti hovoří o „syndromu uprchlíka“, kdy azylant předpokládá, že hostitelská společnost by mu měla automaticky obstarat jak bydlení, tak práci (Dohnalová, 2010).

4.2.1 Přesídlené osoby na trhu práce – příklad Barmánců v České republice

Postavení přesídlených osob je ve srovnání s ostatními azylanty zcela specifické. Zástupkyně ředitele Organizace pro pomoc uprchlíkům, Ludmila Bobysudová, poznamenává, že v případě přesídlených osob je zde patrná větší snaha státu o pomoc s jejich socioekonomickou integrací (OPU, 2010). Klíčová je přitom dle Organizace pro pomoc uprchlíkům informační osvěta úřadů v nových místech trvalého bydliště (tj. v obci, kde přesídlené osoby získají integrační byt). Pracovníci Ministerstva vnitra (tj. Správy uprchlických zařízení a Odboru azylové a migrační politiky) lobbují u místně příslušných úřadů, aby nepodcenily otázku zaměstnanosti nově příchozích a pomohly jim najít pracovní uplatnění. „*Tuto snahu nelze hodnotit jinak než pozitivně a měla by být vyvíjena i u běžných azylantů*“, domnívá se Ludmila Bobysudová z Organizace pro pomoc uprchlíkům (Bobysudová, 2010).

Na integračních aktivitách přesídlených osob se kromě zástupců státní správy a samosprávy podílejí i neziskové organizace. Nejaktivnější je v tomto směru již zmiňovaná

⁴⁹ V těchto dnech rozhoduje Ministerstvo práce a sociálních věcí o tom, jak mezi úřady práce rozdělí 4,3 miliardy korun, které resortu poskytla Evropská unie na boj s nezaměstnaností. Téměř miliarda a půl má přitom jít na rekvalifikace, zbytek pokutuje na veřejně prospěšné práce a tvorbu sociálně účelných pracovních míst (Lidové noviny, 14. července 2010, s. 16).

Organizace pro pomoc uprchlíkům, která získala od Ministerstva vnitra finanční prostředky na zajištění asistenčních služeb všem 9 přesídleným barmským rodinám během prvních 6 měsíců od jejich přestěhování do vybraných integračních bytů (jednalo se o projekt Integrace azylantů hrazený z prostředků Evropského uprchlického fondu). Šestiměsíční podpůrné období bylo následně o dalších 6 měsíců prodlouženo a projekt oficiálně skončil až 30. června 2010 (Varga, 2010).

Podobně jako je tomu u ostatních azylantů, byli i barmští uprchlíci krátce po udělení azylu zaregistrováni na úřadech práce. Nicméně ani v jejich případě jim úřady práce nenabídlly žádné nadstandardní poradenství a nebyly na ně – dle zkušeností jim pomáhajících neziskových organizací – vznášeny ani požadavky na aktivní hledání zaměstnání (Bobysudová, 2010). Organizace pro pomoc uprchlíkům ovšem zaznamenala zcela zjevnou snahu pracovníků Ministerstva vnitra ČR nepřipustit, aby v souvislosti s platnou právní úpravou zákona o pomoci v hmotné nouzi, – barmští přesídlenci degradovali ze životního na existenční minimum (Bobysudová, 2010). K tomu standardně dochází po šesti měsících od registrace na úřadě práce. Tomuto výraznému propadu příjmů se lze vyhnout tím, že lidé odpracují určité penzum veřejně prospěšných prací, popř. dobrovolnických služeb (Bobysudová, 2010). Obce ovšem nemají povinnost veřejně prospěšné práce uchazečům o zaměstnání nabízet. Pracovníci Ministerstva vnitra ČR proto všechny obce, kam se barmští uprchlíci nastěhovali, informovali o významu zapojení přesídlených osob do programu veřejně prospěšných prací. Na takto vytvořená pracovní místa je možné čerpat mzdové příspěvky od úřadů práce⁵⁰. Dle sdělení Organizace pro pomoc uprchlíkům byla zpočátku pro všechny dospělé barmské přesídlence (s výjimkou jedné rodiny) zajištěna možnost zapojit se do veřejně prospěšných prací příslušných obcí (Bobysudová, 2010). Otcí rodiny, kterému nebyla taková možnost nabídnuta z důvodu faktické neexistence programu veřejně prospěšných prací v obci (jednalo se o obec Oseček u Prahy, která čítá pouhých 115 obyvatel), byla zprostředkována brigáda – na dohodu o provedení práce – v místním zemědělském podniku (Bobysudová, 2010). Po uplynutí jednoho roku od příchodu první skupiny barmských uprchlíků do České republiky (v říjnu 2008) jim většina obcí prodloužila smlouvy na práci v technických službách, pokud tedy si přesídlené osoby nenašly během roku jiné pracovní uplatnění (Bobysudová, 2010). Druhé skupině barmských uprchlíků, kteří pobývají v České republice od února 2009, bude končit práce v technických službách města až v prosinci 2010. Není proto možné v tuto chvíli předpovědět, jak se obce v jejich případě zachovají. Význam zprostředkovaných veřejně prospěšných prací (dle mínění pracovníků neziskových organizací) nespočívá ani tak v nastartování profesního růstu daného azylanta, popř. nabytí dalších odborných dovedností, ale spíše v získání času na zorientování se a identifikaci možností jejich následného působení jak na trhu práce, tak ve společnosti. S neznalostí jazyka a místních poměrů (tj. právního rámce a významu státních institucí) se veřejně prospěšné práce jeví jako nejjednodušší způsob získání zaměstnání, ačkoli z hlediska dlouhodobé perspektivy může být jejich význam diskutabilní. V některých obcích se barmští přesídlenci od samého začátku zcela obešli bez pomoci obce (např. v Osečku u Prahy), zatímco v dalších obcích byli za zprostředkované veřejně prospěšné práce doslova vděční.

Pro několik barmských uprchlíků zajistily neziskové organizace a města legální zaměstnání u soukromých subjektů či příspěvkových organizací (Bobysudová, 2010). Ve Středočeském kraji

⁵⁰ Na vytvoření veřejně prospěšných prací lze poskytnout příspěvek na mzdové náklady na zaměstnance umístěného na tyto práce, včetně pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti a pojistného na veřejné zdravotní pojištění, které zaměstnavatel za sebe odvedl z vyměřovacího základu tohoto zaměstnance. Maximální doba trvání dohody je 12 kalendářních měsíců.

pracují celkem 3 členové domácnosti – rodiče a nejstarší syn. Všichni pracují u soukromníka (syn na pile, rodiče na farmě pěstující rostliny pro přírodní kosmetiku). Plat syna se pohybuje na hranici minimální mzdy a rodiče pracují za mzdu, která je v tomto odvětví a regionu spíše vyšší (Bobysudová, 2010). V soukromém sektoru jsou zaměstnáni i členové dvou rodin ve Zlínském kraji, všichni jako dělníci ve výrobě. Výše jejich výdělku se opět pohybuje na hranici minimální mzdy. Další osoba ze Zlínského kraje pracuje v příspěvkové organizaci města (Bobysudová, 2010).

Dvě přesídlené osoby v současné době ovšem ztratily zaměstnání. Nejednalo se však o osoby, se kterými by nebyla prodloužena smlouva na výkon veřejně prospěšných prací. Jedna nezaměstnaná žena dobrovolně zanechala práce v domově důchodců (ve Zlíně), protože jí tato práce nevyhovovala (Bobysudová, 2010).

Většina barmských uprchlíků zastává na českém trhu práce méně kvalifikované posty. Ze země původu si totiž nikdo z nich nepřivezl žádný doklad o vzdělání a až na výjimku jedné zdravotní sestry také žádný z přesídlenců nemá jednoznačnou specializaci pro výkon určité profese (Bobysudová, 2010). V Barmě pracovali zejména v zemědělství, dále jako obchodníci, kazatelé, telegrafisté, švadleny, pomocnice v domácnosti, apod. (Bobysudová, 2010). V zemi jejich prvního útočiště – Malajsii – vykonávali barmští uprchlíci především řemeslné práce na stavbách, pracovali jako dělníci v továrnách, živilo se jako pomocný personál v restauracích a jedna žena pracovala jako zdravotní sestra – jediná ze skupiny legálně (Bobysudová, 2010). Obecně nízké vzdělání, absence jakýchkoli dokladů o dosaženém vzdělání a nepřenositelné, popř. neuznatelné pracovní zkušenosti ze země jejich původu či země jejich prvního útočiště (kde pracovali převážně nelegálně) značně determinuje pracovní uplatnění všech přesídlenců v České republice (Bobysudová, 2010). Sami barmští uprchlíci nehodnotí manuální práci nijak špatně, rádi by však – dle zkušeností Organizace pro pomoc uprchlíkům – vykonávali takovou práci, jež se vyznačuje určitou profesní specializací (např. elektrikář, apod.) a těšili se tak alespoň minimálnímu kreditu jak uvnitř jejich komunity, tak v rámci české společnosti (Bobysudová, 2010). Pokud se však jejich znalosti českého jazyka nezlepší na takovou úroveň, aby se mohli zúčastnit odborných rekvalifikačních kurzů, jejich šance na získání adekvátního a hlavně stabilního zaměstnání zůstanou velmi nízké⁵¹.

Z přesídlených osob v současné době nikdo nepodniká. Živnosti, o které dle Organizace pro pomoc uprchlíkům projevují teoretický zájem (např. pohostinská činnost) jsou v převážné většině závislé na doložení příslušného vzdělání či praxe. Ani jeden z těchto dokladů však barmští přesídlenci nejsou schopni doložit (Bobysudová, 2010).

Organizace pro pomoc uprchlíkům nezaznamenala mezi barmskými přesídlenci žádný případ práce „na černo“. Důvodem je podle zástupkyně ředitele Organizace pro pomoc uprchlíkům primárně skutečnost, že jsou zaměstnáni (Bobysudová, 2010). „*Ani v případech, kdy nalezení zaměstnání trvalo delší dobu, jsme se nesetkali s tím, že by přesídlenci projevíli zájem o nelegální práci. Může to být dáno mimo jiné obavou z restrikcí za takovou práci a minimem kontaktů s prostředím, které nelegální práce nabízí*“, dodává zástupkyně ředitele Organizace pro pomoc uprchlíkům (Bobysudová, 2010).

⁵¹ V rámci Státního integračního programu mají přesídlené barmské rodiny zajištěné nejen bydlení, ale rovněž výuku českého jazyka. Výuka českého jazyka začala intenzivně běžet již v době jejich pobytu v Integračních azylových střediscích. Výuka českého jazyka byla přitom rozdělena do skupin pro dospělé a pro děti. Výuku českého jazyka v Integračních azylových střediscích poskytoval Ústav jazykové a odborné přípravy Univerzity Karlovy v Praze. Po přestěhování barmských rodin do integračních bytů byla výuka českého jazyka poskytována do vyčerpání maximálního počtu hodin stanovených ve Státním integračním programu (tj. 600 vyučovacích hodin v případě skupinového kurzu). V tomto roce výuka v rámci Státního integračního programu nepokračuje (Bobysudová, 2010).

Zástupkyně ředitele Organizace pro pomoc uprchlíkům dále konstatuje, že vliv místa bydliště barmských uprchlíků na nalezení pracovního uplatnění není v tuto chvíli příliš znatelný (Bobysudová, 2010). „Vzhledem k tomu, že téměř všichni dospělí přesídlenci v současné době pracují, je předčasné vytvářet jakékoli závěry ohledně vlivu místa pobytu barmských uprchlíků na jejich ekonomickou integraci“, poznamenává zástupkyně ředitele Organizace pro pomoc uprchlíkům (Bobysudová, 2010).

V prvních šesti měsících realizace projektu Integrace azylantů Organizace pro pomoc uprchlíkům zpracovávala individuální plány pro přesídlené osoby, aby se tak barmští uprchlíci v české společnosti snadněji zorientovali a naplánovali si svůj osobní profesní růst. Kontrola naplňování identifikovaných cílů ve vytvořených osobních plánech barmských uprchlíků je ovšem z dlouhodobého hlediska obtížná – vzhledem k nejistému financování pokračujících poradenských aktivit (Bobysudová, 2010). Projekt Integrace azylantů, který měl původně trvat pouze 6 měsíců, byl následně na žádost Organizace pro pomoc uprchlíkům o dalších 6 měsíců prodloužen a v současnosti se jedná o jeho další prodloužení. Problémům souvisejícím s nepravidelnou supervizí individuálních plánů přesídlených osob způsobeným nejistým financováním daného projektu, by se dalo zabránit tím, že by vybraná nezisková organizace získala pro podporu integrace přesídlených osob prostředky ihned na dobu nejméně jednoho roku.

Kontakty v rámci komunity barmských přesídlenců jsou dle zkušeností Organizace pro pomoc uprchlíkům časté a silné. Například společně slavili vánoční svátky (tzn. sešli se u jedné rodiny) a jsou v pravidelném kontaktu přes internetový komunikační program Skype (Bobysudová, 2010). Stejný komunikační kanál využívají i pro komunikaci se svými příbuznými a známými po celém světě. Silný pocit komunitní příslušnosti ovlivnil z počátku i proces rozdělování integračních bytů. Jedním z významných kritérií Ministerstva vnitra ČR byl například požadavek, aby přesídlené barmské rodiny bydlely od sebe v rozumné dojezdové vzdálenosti, a mohly tak snáze udržovat mezi sebou kontakty (Bobysudová, 2010). Toto kritérium se podařilo z velké části naplnit. Čtyřem barmským rodinám bylo bydlení nalezeno na území Jihomoravského kraje a třem rodinám na území Zlínského kraje (Bobysudová, 2010). Nutno podotknout, že krátká vzdálenost mezi jednotlivými obcemi ještě neznamená, že jsou destinace mezi sebou propojené intenzivní veřejnou dopravou.

Starostové měst a obcí ani nevládní organizace doposud nezaznamenali jediný konflikt či problém mezi místními obyvateli a nově příchozími (Bobysudová, 2010). Organizace pro pomoc uprchlíkům spolufinancovala z Evropského uprchlického fondu aktivity Barmského centra Praha, které ve vybraných lokalitách trvalého bydliště barmských uprchlíků pořádalo semináře o Barmě a přesídlencích (Bobysudová, 2010). Tyto naučné semináře se uskutečnily na základních školách, ve farních sborech či při příležitosti obecních slavností. Semináře o institutu přesídlování pro obce pořádalo také Sdružení občanů zabývajících se emigranty. Do integrace na místní úrovni se dále zapojila i Diakonie ČCE. Jejím posláním byla aktivizace místních sborů Diakonie ČCE ve vztahu k nově příchozím. V některých místech se vzájemné interakce přitom neomezují jen na nedělní bohoslužby (Bobysudová, 2010). Organizace pro pomoc uprchlíkům dále najala tři dobrovolníky, kteří se s jednou barmskou rodinou setkávají nad konkrétními aktivitami (výukou českého jazyka, volnočasovými aktivitami a doučováním látky na přijímací zkoušky na střední školu do Kolína). Zájem přesídlenců o navázání sociálních kontaktů s představiteli většinové společnosti zůstává více méně věcí individuální (Bobysudová, 2010). „V některých bydlištích má rodina kontakty velmi dobře

navázané, v některých bydlištích jsou kontakty více méně nahodilé a někde jsou rodiny spíše uzavřené“, poznamenává zástupkyně ředitele Organizace pro pomoc uprchlíkům (Bobysudová, 2010).

4.3 Nejčastější problémy osob s udělenou doplňkovou ochranou na trhu práce

Osoba požívající doplňkové ochrany se pro účely „poskytování zaměstnanosti“ považuje za osobu s trvalým pobytem na území České republiky (§ 53c novely zákona o azylu č. 165/2006 Sb.). Doplňková ochrana se uděluje na dobu, po kterou osobě požívající doplňkové ochrany hrozí vážná újma, nejméně však na 1 rok. Po uplynutí této doby může být doplňková ochrana prodloužena, opět nejméně o 1 rok.

Na trhu práce osoby s udělenou doplňkovou ochranou čelí nejčastěji problémům vyplývajícím z jejich dočasného pobytového statusu a z nedostatku pozornosti, která je jim věnována. Právní úprava po celý rok 2007 například neumožňovala, aby tyto osoby byly registrovány jako uchazeči o zaměstnání na úřadech práce, což výrazně komplikovalo i jejich přístup k sociálnímu zabezpečení (Miklušáková, 2008). V tuto chvíli osoby s doplňkovou ochranou, které před vlastním udělením doplňkové ochrany pobývají v pobytových střediscích, čelí těžko překonatelným obtížím s obstaráním si vlastního bydlení, a to zejména po první přechodnou dobu do „naběhnutí“ pravidelného příjmu⁵². Sociální oddělení Sdružení občanů zabývajících se emigranty eviduje celkem dvě rodiny s udělenou doplňkovou ochranou, ani jedna z nich však není trvale začleněna v pracovním procesu, využívají pouze možnosti příležitostných brigád (Mikš, 2010). Organizace pro pomoc uprchlíkům, která taktéž pracuje s osobami s udělenou doplňkovou ochranou, zaznamenala pouze dva pracující cizince, z nichž jeden pracuje jako kadeřník a hudebník a druhý se živí jako stavební dělník. Jedna rodina je nezaměstnaná a dvě dívky se přivdaly Německa (Bobysudová, 2010). V letošním roce se jedná (v rámci předložené novely azylového zákona) o rozšíření možnosti přechodného bydlení v integračních azylových střediscích alespoň na některé osoby s udělenou doplňkovou ochranou (tj. rodiče nebo rodinu s nezletilými či zletilými zdravotně postiženými dětmi a cizince s vážným zdravotním postižením). Novela zákona počítá s poskytnutím ubytování této skupině cizinců po dobu tří měsíců od data udělení doplňkové ochrany. Tímto aktem by se do jisté míry ulehčil jejich přístup na trh práce po změně jejich rezidenčního statusu⁵³. Nutno podotknout, že Veřejný ochránce práv ve svých připomínkách k přeložené novele zákona usiloval o zajištění bydlení v integračních azylových střediscích pro všechny osoby s udělenou doplňkovou ochranou bez rozdílu, a to za stejných podmínek jako u azylantů. Není totiž v tuto chvíli zcela jasné, jak by osoby s doplňkovou ochranou mohly absolvovat kurzy českého jazyka, na které mají ze zákona nárok, nemohou-li setrvat v Integračních azylových centrech po změně jejich rezidenčního statusu. V okamžiku, kdy stát těmto osobám nabízí výuku českého jazyka, proto aby mohly aktivně působit na trhu práce po dobu svého časově omezeného pobytu, měl by jim z logiky věci také poskytnout podmínky pro její absolvování. Vzhledem k tomu, že počet osob, kterým je každoročně udělena doplňková ochrana nedosahuje

⁵² *Připomínky veřejného ochránce práv k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o azylu), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.* Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, únor 2010.

⁵³ V předložené novele zákona o azylu, která byla dne 18. srpna 2010 projednána vládou, je uvedeno: *V § 79 se na konci odstavce 4 doplňuje věta „Integrační azylové středisko dále slouží k přechodnému ubytování osob požívajících doplňkové ochrany, jde-li o rodiče nebo rodinu s nezletilými či zletilými zdravotně postiženými dětmi nebo o cizince s vážným zdravotním postižením, nejdéle však na dobu 3 měsíců od nabytí právní moci rozhodnutí o udělení mezinárodní ochrany.“*

mnohdy ani třiceti (v roce 2009 byla doplňková ochrana udělena celkem 28 osobám)⁵⁴ měly by mít možnost využít přechodného ubytování v Integračních azylových střediscích Ministerstva vnitra (pokud to dovolují jejich kapacitní možnosti) všechny osoby s udělenou doplňkovou ochranou, které projeví o takové ubytování zájem.

⁵⁴ *Souhrnná zpráva o mezinárodní ochraně za rok 2009*. Ministerstvo vnitra ČR. [cit. 2010-07-09].
Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/souhrnna-zprava-o-mezinarodni-ochrane-za-rok-2009.aspx>>.

5. Závěry a doporučení

Hlavním cílem realizovaného výzkumu byla analýza přístupu azylantů na trh práce v České republice. Naplňování kritérií Státního integračního programu v oblasti zaměstnanosti bylo vyhodnocováno jak z pohledu státní správy, tak z pohledu neziskových organizací. Součástí výzkumné zprávy byla také případová studie přesídlených barmských uprchlíků, která si všímala zejména socioekonomických aspektů jejich integrace v závislosti na geografickém rozmístění integračních bytů v České republice. Tato kapitola shrnuje podstatná zjištění realizovaného výzkumu a navrhuje opatření na zlepšení postavení azylantů a osob s udělenou doplňkovou ochranou na trhu práce v České republice.

5.1 Doporučení pro zlepšení situace azylantů a osob s udělenou doplňkovou ochranou na trhu práce

Na základě obsahové analýzy dokumentů, e-mailového průzkumu a polostrukturovaných rozhovorů se zástupci akademické obce, státní správy, neziskových organizací, sdružení cizinců a cizinců samotných, byla identifikována doporučení pro zlepšení soudobé praxe v oblasti zaměstnávání azylantů a osob s udělenou doplňkovou ochranou, která by měla být zohledněna při vytváření a následné implementaci integračních politik.

Mezi tato doporučení patří:

1. *Více informovat azylanty o jejich právech, aby mohli efektivněji čelit eventuálnímu diskriminačnímu chování ze strany majoritní populace a nedocházelo tak k tiché legitimizaci diskriminačních praktik.*
2. *Poskytnout azylantům sociálního pracovníka a právního poradce, a to na dobu 6 měsíců až jednoho roku, kteří by se jim věnovali v jejich prvních krocích od udělení mezinárodní ochrany.* Zahraniční zkušenosti naznačují, že supervize azylantových prvních kroků po udělení statutu mezinárodní ochrany je neefektivnější cestou k jejich úspěšné integraci do většinové společnosti (Krchová; Víznerová, 2008, s. 23). Britská integrační služba pro uprchlíky SUNRISE (Strategic Upgrade of National Refugee Integration Services) například každému azylantovi, který se jejich programu zúčastní, přidělí na dobu jednoho roku terénního sociálního pracovníka, který superviduje jeho osobní integrační plán. Tento osobní integrační plán je vytvářen v průběhu prvního měsíce po udělení mezinárodní ochrany. Česká republika by se britským příkladem mohla inspirovat, aby se tak azylant po změně pobytového statusu co nejsnadněji integroval na českém trhu práce. Terénní sociální pracovník (např. z řad pracovníků neziskových organizací) by se v prvních krocích soustředil na pomoc v oblasti ubytování (hledání integračního bytu), zdravotní péče, sociálních služeb, zabezpečení dalšího vzdělání dospělým a pracovního poradenství. V oblasti pracovního poradenství by mj. dohlížel na naplňování osobního integračního plánu, popř. jeho revizi. Terénní sociální pracovník by rovněž zprostředkoval kontakt s komunitou, kulturními a náboženskými organizacemi. Právní poradce by naproti tomu azylantovi poskytoval základní právní zázemí (v současné době nabídka specializovaného právního poradenství pro azylanty zcela chybí, finančně je podporováno jen právní poradenství pro žadatele o mezinárodní ochranu). Vyšší právní osvěta by azylantům nepochybně

pomohla lépe se zorientovat na českém trhu práce a usnadnila by jim hledání legálního pracovního uplatnění. Asistenční služby sociálního a právního charakteru by azylantům byly poskytovány po dobu 6 měsíců až jednoho roku.

3. *Udržet stávající počet hodin kurzu českého jazyka poskytovaného azylantům v rámci Státního integračního programu (v rozsahu 600 vyučovacíh hodin u skupinového kurzu a 400 vyučovacíh hodin u individuálního kurzu) a zachovat i cílovou úroveň B1 podle Evropského referenčního rámce pro jazyky. Dále by bylo nasnadě prodloužit dobu poskytování kurzu na 18 měsíců (tj. na celou dobu pobytu v Integračním azylovém středisku⁵⁵) a uzpůsobit výuku českého jazyka časovým možnostem azylantů tak, aby byly přístupné i pro ženy s dětmi bydlící mimo velká města. Doporučuje se rovněž zohlednit dosavadní jazykovou vybavenost azylantů (jejich úroveň znalosti českého jazyka), jakož i jazykové prostředí, ze kterého přišli.*

V prvním pololetí letošního roku vznikla nová koncepce úvodních kurzů pro azylanty, do níž byly v průběhu prázdnin zapracovávány připomínky Ministerstva vnitra ČR, Správy uprchlických zařízení Ministerstva vnitra, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR a UNHCR. Její hlavní prioritou je vedle široce a obecně formulovaného požadavku integrace cílové skupiny do společnosti také snaha reagovat na nové poznatky v oblasti jazykového vzdělávání a integrace (Mikš, 2010). Za tímto účelem by lektori měli využívat učební materiály pro výuku v jazykově, socio-profesionálně a kulturně heterogenních skupinách a jejich primárním cílem by mělo být prostřednictvím vhodných metodologických přístupů napomoci účastníkům kurzu domluvit se se svými komunikačními partnery v nejrůznějších praktických situacích (na úřadech, na nádraží, v obchodě, atd.).

Je otázkou do diskuze, zda by azylantům neměla být rovněž zprostředkován kurz „praktické orientace v lokalitě“ tak, jak je znám z belgického města Gent⁵⁶. Kurz orientace v lokalitě by zahrnoval poskytování konkrétních informací ohledně fungování trhu práce, institucí veřejné správy, školství apod. v příslušné lokalitě. Nabídka takového kurzu v rámci Státního integračního programu v místě jejich trvalého bydliště (tj. Integračního azylového střediska či integračního bytu) by azylantům nepochybně usnadnila integraci do socioekonomických struktur většinové společnosti. Překážkou úspěšného začlenění azylantů do společnosti je totiž mnohdy chybějící, nedostatečná nebo nekonzistentní orientace osob v oblasti společenského systému, který se může výrazně lišit od socio-kulturního systému v zemi původu. V minulých letech poskytovala Organizace pro pomoc uprchlíkům na objednávku Správy uprchlických zařízení Ministerstva vnitra pro přesídlené osoby určitou dobu kurzů orientace ve společnosti (v celkovém rozsahu 50 hodin). Domnívám se, že by kurzy orientace měly být napříště poskytovány pro všechny azylanty bez rozdílu.

4. *Prosazovat při realizaci jednotlivých integračních politik rovné příležitosti žen a mužů například zajištěním určité flexibility v poskytování kurzů českého jazyka v rámci Státního integračního programu a zprostředkovávání rekvalifikačních kurzů v rámci individuálních akčních plánů úřadů práce.*

⁵⁵ *Informace pro osoby, kterým byla udělena mezinárodní ochrana formou azylu podle zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů.* MVČR. [cit. 2010-07-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/mezinarodni-ochrana-formou-azylu.aspx>>).

⁵⁶ V Belgickém Gentu se azylantům poskytují kurzy orientace ve společnosti (75 hodin) složené z modulů: orientace v administrativě, praktická cvičení a informace o tom, jak se zapojit do kulturních a sociálních aktivit (Krchová; Víznerová, 2008, s. 50).

5. *Zefektivnit přípravu individuálních akčních plánů pro azylanty na úřadech práce.*

Efektivita individuálních akčních plánů by mohla být navýšena důsledným dodržováním časového harmonogramu a vypracováním individuálního akčního plánu v co nejkratší době ode dne zápisu azylanta na úřad práce (dnes jsou individuální akční plány vypracovávány s uchazeči o zaměstnání po pěti měsících od jejich zaregistrování na příslušném úřadu práce)⁵⁷. Individuální akční plány by měly být pro azylanty zpracovávány již v průběhu prvního měsíce jejich registrace v evidenci uchazečů o zaměstnání.

V současné době mají azylanti relativně omezený přístup k rekvalifikačním kurzům zejména z důvodu nedostatečné znalosti českého jazyka. Z tohoto důvodu by úřady práce ve spolupráci s neziskovými organizacemi mohly v rámci individuálních akčních plánů azylantovi nabídnout kurz českého jazyka, který by předcházel vybranému rekvalifikačnímu kurzu. Zároveň by měla existovat širší nabídka kurzů českého jazyka, která by zahrnovala kurzy pro pokročilé, korespondenční kurzy přes internet, atd. (Uherek, 2010). Rekvalifikační kurz by následně byl vybrán ve spolupráci se zaměstnancem úřadu práce dle vzdělanostního profilu, schopností a dovedností azylanta.

6. *Formou vhodných informačních materiálů zlepšit informovanost pracovníků úřadů práce a zaměstnavatelů o právním postavení azylantů.*

Ze zkušeností neziskových organizací vyplývá, že při jednáních na úřadech práce azylanti poměrně často narážejí na problémy spojené s neznalostí právního postavení azylanta ze strany zaměstnanců úřadů. Taktéž zaměstnavatelé mnohdy směřují postavení azylanta s postavením cizince. Z tohoto důvodu by na průkazu azylanta mělo být upřesněno, že se jedná o držitele trvalého pobytu s právy a povinnostmi z toho vyplývajících, aby pracovníci úřadů a zaměstnavatelé měli ihned jasnější představu o právních aspektech jeho postavení na trhu práce. Přestože se debata o tom, že zaměstnavatelé a často ani pracovní úřady nedokážou správně neidentifikovat práva azylantů na trhu práce, vede již zhruba 15 let, zatím nedošlo ani k výraznému zlepšení osvěty zaměstnavatelů a úředníků, ani k lepší identifikaci azylantů (Uherek, 2010).

7. *Podpořit spolupráci neziskových organizací s obcemi a městy, ve kterých byly azylantům nabídnuty „integrační byty“ (varianta 1+ 2 v rámci Státního integračního programu).*

Pracovníci neziskových organizací by mohli například (v rámci svých projektových aktivit hrazených Ministerstvem vnitra a fondy Evropské unie)⁵⁸ informovat obce o významu zapojení azylantů do programu veřejně prospěšných prací, aby tak v souvislosti s platnou právní úpravou zákona o pomoci v hmotné nouzi, azylanti nedegradovali ze životního na existenční minimum. K tomu dochází po šesti měsících od registrace na úřadě práce. Na takto vytvořená pracovní místa navíc obce čerpají mzdové příspěvky od úřadů práce.

8. *Prohloubit spolupráci úřadů práce se zaměstnavateli.*

⁵⁷ „Úřadu práce je nově stanovena povinnost vypracovat individuální akční plán všem uchazečům o zaměstnání, kteří jsou vedeni v evidenci uchazečů o zaměstnání déle než 5 měsíců. Uchazeči o zaměstnání se zároveň rozšiřuje povinnost poskytovat úřadu práce součinnost nejen při vypracování individuálního akčního plánu, ale i při jeho aktualizaci a vyhodnocování“ (§ 33 odst.1 novely zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti platné od 1.1.2009).

⁵⁸ V rámci víceletého programu „Integrace azylantů“ financovaného Evropským fondem pro uprchlíky (ERF) v letech 2008 – 2013 (opatření ERF č. 4) je podporováno zvyšování zaměstnanosti azylantů, a to zejména prostřednictvím uzavírání nových pracovních smluv. Příjemci dotace jsou neziskové organizace, příp. další právnické osoby (OAMP, 2010).

V rámci příprav individuálních akčních plánů pro nezaměstnané azylanty (zejména vybírání vhodných rekvalifikačních kurzů) by pracovníci úřadů práce měli zohlednit poptávku zaměstnavatelů v příslušné lokalitě.

9. *Zkrátit zákonnou roční lhůtu pro vydání pracovního povolení pro žadatele o mezinárodní ochranu ze 12 na 6 měsíců u kategorie žadatelů o mezinárodní ochranu, jejichž žádost není zjevně neodůvodněná (tj. není-li rozhodnutí vydáno v 90 denní lhůtě) a předpokládá se tak, že uprchlíci setrvají v azylovém řízení déle než 1,5 roku (Drbohlav, 2008, s. 191).*

Dle zkušeností neziskových organizací si většina žadatelů o mezinárodní ochranu hledá práci ihned po vstupu do azylové procedury. Vzhledem k tomu, že v prvním roce od podání žádosti o mezinárodní ochranu není možné legálně pracovat, je zřejmé, že jejich ekonomické aktivity, kterými si zajišťují obživu, jsou nutně nezákonného charakteru (Drbohlav, 2008, s. 185). Zákazem veškerých ekonomických aktivit u všech žadatelů o mezinárodní ochranu (tj. i u skupiny žadatelů, jejichž žádost není zjevně neodůvodněná) stát nepřímo podporuje nelegální zaměstnávání uprchlíků. Dle mínění ředitele Etnologického ústavu AV ČR – PhDr. Zdeňka Uherka, CSc. jsou prodlevy v azylovém řízení drahou záležitostí. K tomu dodává, že návratu zpět, kdy bylo řízení o udělení mezinárodní ochrany mnohem více zneužíváno ze strany žadatelů, kterým šlo pouze o legalizaci ekonomických aktivit, by se dalo zabránit omezeními z hlediska výše výdělku, počtu odpracovaných hodin nebo podmiňováním pracovního povolení jazykovým studiem (Uherek, 2010). „Každopádně zaměstnání a praxe v průběhu azylového řízení má obrovskou výhodu ve snížení pravděpodobnosti, že po udělení mezinárodní ochrany azylant neskončí na sociálních dávkách“ (Uherek, 2010).

10. *Prodloužit platnost pobytového víza žadatele o mezinárodní ochranu z jednoho na tři až šest měsíců, není-li rozhodnutí o udělení/neudělení mezinárodní ochrany vydáno v 90 denní lhůtě.*

Žadatelé o mezinárodní ochranu mohou (po 12 měsících od podání žádosti od udělení mezinárodní ochrany) pracovat pouze na základě povolení k zaměstnání⁵⁹ vydávaného na dobu trvání jejich pobytového víza (tj. jeden až dva měsíce), což jim značně komplikuje hledání legálního pracovního uplatnění. Oproti stávajícímu stavu by nová tří-šestměsíční pobytová víza mohla žadatelům o mezinárodní ochranu významně pomoci získat letní brigádu či legální sezónní práci. V případě pozitivního rozhodnutí o udělení mezinárodní ochrany by tato legální pracovní zkušenost mohla azylantovi pomoci nalézt vhodnější zaměstnání, které by odpovídalo jeho vzdělání a praxi. Tímto krokem by se také azylantovi zvýšily šance na získání podpory v nezaměstnanosti, na kterou sice mají právní nárok, ale povinnost „být legálně zaměstnán minimálně 12 měsíců v posledních 3 letech“ (dle zákona o zaměstnanosti 68/2009 Sb., § 39, § 41) azylantům fakticky brání v tom, aby na podporu v nezaměstnanosti skutečně dosáhli. Z tohoto důvodu jsou azylanti nuceni žádat sociální odbor příslušného městského úřadu o dávky sociální péče.

11. *Rozšířit Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí o informace pojednávající o druhu rekvalifikačních kurzů, které úřady práce zprostředkovaly v daném časovém období nezaměstnaným azylantům.*

Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí shromažďuje od roku 2006 informace o počtech úspěšně/neúspěšně absolvovaných rekvalifikačních kurzech pro azylanty, podle jednotlivých okresů, bez bližší specifikace toho, o jaký kurz se jedná. Začlenění těchto informací

⁵⁹ Při jehož vydávání se nepřihlíží na situaci na trhu práce.

by mohlo napříště pomoci revidovat priority Státního integračního programu (např. navýšit počet hodin českého jazyka), jakož i profilové zaměření projektových aktivit neziskových organizací financovaných ze státních prostředků a evropských strukturálních fondů.

12. *Vytvořit centrální registr sezónních prací, popř. dlouhodobě neobsazených míst, který by byl využit pro zaměstnání uprchlíků, azylantů a osob s udělenou doplňkovou ochranou.*

13. *Zajistit přechodné ubytování v Integračních azylových střediscích pro všechny osoby s udělenou doplňkovou ochranou.*

Letošní novela azylového zákona (předložená na jednání vlády dne 18. srpna 2010) počítá se zajištěním přechodného ubytování v Integračních azylových střediscích vybraným osobám, kterým byla udělena doplňková ochrana (konkrétně rodičům nebo rodině s nezletilými či zletilými zdravotně postiženými dětmi a cizincům s vážným zdravotním postižením) v maximální délce 3 měsíců. Přechodné ubytování v Integračních azylových střediscích mělo být zajištěno pro všechny osoby s udělenou doplňkovou ochranou bez rozdílu, a to za stejných podmínek jako je tomu u azylantů. Poskytnutím přechodného ubytování v Integračních azylových centrech všem osobám s udělenou doplňkovou ochranou by se z logistického hlediska také usnadnilo poskytování kurzů českého jazyka, na které tyto osoby (obdobně jako azylanti) mají ze zákona nárok.

5.2 Doporučení pro zlepšení situace přesídlených osob na trhu práce

Organizace pro pomoc uprchlíkům a Barmské centrum v Praze, které byly s 40 barmskými azylanty v kontaktu od jejich příjezdu do České republiky, doporučují implementaci následujících opatření pro zlepšení situace přesídlených osob na trhu práce:

1. *Věnovat pozornost předodjezdové přípravě, jakož i průběžné analýze integračního procesu přesídlených osob do hostitelské společnosti.*

Organizace pro pomoc uprchlíkům doporučuje, aby se pro vybrané kandidáty na přesídlení realizovalo stručné školení, které by jim podalo základní informace o jejich budoucí hostitelské zemi (vedle faktů o společnosti a klimatu, zejména o ubytovacích možnostech a šancích na uplatnění na trhu práce). Předání co nejpresnějších informací již v zemi původu, ze které se přesídlení realizuje, může dle Organizace pro pomoc uprchlíkům zmírnit kulturní šok a vyjasnit očekávání (Bobysudová, 2010). Ředitel Etnologického ústavu AV ČR – PhDr. Zdeněk Uherek, CSc. se domnívá, že by se měla podrobněji zkoumat i jejich představa o budoucnosti. „*Pokud si například představovali jako svoji cílovou hodnotu žít s rodinami společně a společně zemědělsky hospodařit, tak musí být jejich šok z další budoucnosti dosti velký*“ (Uherek, 2010). Z hlediska vzdělání, kulturních charakteristik a dosavadního způsobu obživy přesídlenců by proto měly být integrační strategie, včetně nutné investice státu, promyšleny již před přesídlením (Uherek, 2010). Organizace pro pomoc uprchlíkům dále apeluje na to, aby si kandidáti na přesídlení obstarali, pokud je to jen trochu možné, co nejvíce osobních dokladů (např. rodné a oddací listy), jakož i dokladů o vzdělání a pracovní praxi. Barmské centrum v Praze k tomu doplňuje, že profil přesídlovaných osob by měl pokud možno odpovídat potřebám trhu práce v hostitelské společnosti, aby přesídlení vedlo k oboustranné spokojenosti (Soe, 2010).

Zástupci státní správy, samosprávy a neziskových organizací by měli v průběhu prvních dvou let od příjezdu přesídlených osob do České republiky vyhodnocovat průběh jejich socioekonomického integračního procesu např. pořádáním pravidelných schůzí, na kterých by byly diskutovány aktuální problémy těchto azylantů a také cíle, jež se podařilo v minulých měsících naplnit.

2. *Vypracovat individuální plány pro přesídlené osoby*

Organizace pro pomoc uprchlíkům doporučuje s přesídlenými osobami začít individuálně pracovat v co nejkratší době po jejich příjezdu do hostitelské společnosti. S každou přesídlenou osobou by měla být vytvořena jakási cestovní mapa, která by zahrnula vzdělávací aktivity a plán budoucího pracovního uplatnění. Takto zpracované plány se pak mohou na základě individuálních potřeb měnit, ale každé přesídlené osobě by mělo být jasné, co se od ní očekává, kam směřuje a proč (Bobysudová, 2010). Individuální přístup by měli zaujmout rovněž garanti Státního integračního programu, zejména pokud jde o nabídku integračních bytů, které by měly být poskytovány s ohledem na charakteristiky rodiny (Uherek, 2010).

3. *Posílit služby osobní asistence*

Podle Barmského centra v Praze nemají přesídlené osoby ani ponětí o tom, co jsou to sociální dávky, jak funguje škola a co je to 8 hodinová pracovní doba (Soe, 2010). Sociální pracovník Roman Varga z Organizace pro pomoc uprchlíkům, který pracoval s rodinou barmských uprchlíků v Osečku u Prahy, by z tohoto důvodu posílil asistenční pomoc přesídleným osobám z 6 měsíců na dva roky⁶⁰. Sociální pracovník by s cílovou skupinou po celou dobu pracoval na 0,5 úvazku (Varga, 2010). Roman Varga se domnívá, že během 6 měsíců nejsou přesídlené osoby ještě schopné fungovat samostatně (Varga, 2010).

4. *Věnovat maximální pozornost vzdělávání dětí i dospělých*

Organizace pro pomoc uprchlíkům doporučuje, aby pro přesídlené osoby byla garantována dotace na výuku českého jazyka minimálně v rozsahu definovaném ve Státním integračním programu (Bobysudová, 2010). Barmské centrum dokonce pro přesídlené osoby, jejichž mateřský jazyk je výrazně odlišný od jazyka hostitelské společnosti, navrhuje poměrné navýšení počtu hodin českého jazyka (Soe, 2010). Kurzy českého jazyka by zároveň měly více dbát na jeho praktické využití nežli na gramatickou správnost (Soe, 2010). Organizace pro pomoc uprchlíkům zároveň doporučuje, aby existovala možnost zapojit přesídlené osoby do doplňujících kurzů českého jazyka (např. při přípravě na vybraný rekvalifikační kurz). Každá přesídlená osoba, která se může zapojit na trh práce, by měla mít možnost bezplatně absolvovat alespoň jednu vzdělávací aktivitu (rekvalifikační kurz, navýšení kvalifikace, apod.), a to ideálně při zaměstnání (Bobysudová, 2010). Je otázkou, zda by obdobná aktivita měla být zprostředkována a zaplácena v rámci individuálních akčních plánů úřadů práce nebo v rámci projektových aktivit neziskových organizací.

Organizace pro pomoc uprchlíkům dále navrhuje, aby byla vytvořena široce použitelná metodika zařazování cizinců do základních škol, která by pomohla školám, které se s cizinci příliš často nesetkávají, správně zařadit děti do tříd (Bobysudová, 2010). Zároveň by Organizace pro pomoc

⁶⁰ Organizace pro pomoc uprchlíkům poskytovala podporu přesídleným osobám po dobu jednoho roku po nastěhování do integračních bytů.

uprchlíkům přivítala, kdyby školy měly možnost vyčlenit pro děti, u kterých z důvodu věku hrozí nedokončení základního vzdělání, placeného asistenta⁶¹ (Bobysudová, 2010).

Zvýšenou pozornost Organizace pro pomoc uprchlíkům doporučuje také věnovat mladým dospělým ve věku 18 +, které již do základní školy chodit nemohou, ale jejich znalost českého jazyka není na takové úrovni, aby například složili zkoušky na střední školy (Bobysudová, 2010). Organizace pro pomoc uprchlíkům by těmto mladým dospělým umožnila čerpat doplňující kurzy českého jazyka ať už k přípravě na přijímací zkoušky na střední školy nebo na rekvalifikační kurz (Bobysudová, 2010).

5. Podporovat osvětové aktivity sblížující přesídlené osoby a zástupce většinové společnosti

Organizace pro pomoc uprchlíkům, Sdružení občanů zabývajících se emigranty a Barmské centrum se domnívají, že k úspěšné integraci přesídlených osob v určité lokalitě napomáhá pořádání naučných seminářů. Význam těchto naučných seminářů, pořádaných na základních školách, farních sborech a u příležitosti nejrůznějších tradičních oslav obce, spočívá ve zvyšování porozumění mezi přesídlenými osobami a zástupci většinové společnosti. Barmské centrum považuje osvětu za vůbec jednu z nejvýznamnějších podmínek úspěšné integrace cizinců v příslušné lokalitě (Soe, 2010).

6. Aktivně podporovat zaměstnávání přesídlených osob

Organizace pro pomoc uprchlíkům doporučuje pokračovat v nastaveném trendu, kdy obce přesídleným osobám nabízejí v rámci veřejně prospěšných prací zaměstnání (a to hned v prvních měsících po jejich nastěhování do integračního bytu) nebo se pro přesídlené osoby (ve spolupráci s neziskovými organizacemi) pokoušejí nalézt zaměstnání v místní příspěvkové organizaci či podnikatelské sféře (Bobysudová, 2010). Vzhledem tomu, že přesídlené osoby obvykle nedisponují žádnými doklady o dosažené kvalifikaci, pomáhají jim tyto prointegrační aktivity obcí překlenout prvotní bariéru při jejich vstupu na trh práce (Bobysudová, 2010). Podle zkušeností Organizace pro pomoc uprchlíkům je možné říci, že jakákoli legální pracovní zkušenost přesídlených osob v České republice je pro ně do budoucna prospěšná, neboť mj. napomáhá odbourávat prvotní nedůvěru zaměstnavatelů.

⁶¹ Vzhledem k tomu, že některé děti přesídlenců chodily do školy velmi málo, došlo v některých případech k zařazení věkově starších dětí do tříd, které nekorespondují s jejich věkem, nýbrž se stávajícími znalostmi. U takových dětí pak reálně hrozí nedokončení základní školní docházky, což jim následně může velmi ztížit vstup do dalšího vzdělávacího systému či na trh práce (Bobysudová, 2010).

Použité zdroje a literatura

- Analýza přístupu k bydlení ve vztahu k osobám požívajícím v České republice mezinárodní ochrany.*
Praha: Asociace pro právní otázky imigrace (ASIM), květen 2010.
- Barmští uprchlíci v ČR.* Praha: Barmské centrum Praha, 2010. [cit. 2010-06-17]. Dostupné z WWW:
< <http://www.burma-center.org/blog/integrace/>>.
- BARŠA, P. 1999. *Politická teorie multikulturalismu.* Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- BAUBÖCK, R. 1994. *The Integration of immigrants.* Rada Evropy. [cit. 2010-06-17].
Dostupné z WWW: < <http://www.coe.int>>.
- BAUMAN, Z. *Globalization: The Human Consequences.* Cambridge: Polity Press, 1998.
ISBN-10: 0745620132.
- BOBYSUDOVÁ, L., rozhovor se zástupkyní ředitele Organizace pro pomoc uprchlíkům, Praha,
dne 12. července 2010.
- CASTLES, S. *Conference on Theories of Migration and Social Change.* St Anne's College,
Woodstock Road, Oxford, 01. – 03. 07. 2008.
- DITRYCHOVÁ, L., rozhovor s ředitelkou Centra pro integraci cizinců, Praha, dne 12. července 2010.
- DOHNALOVÁ, E., rozhovor s vedoucí sociálního oddělení občanského sdružení Inbáze-Berkat,
Praha, dne 14. července 2010.
- DRBOHLAV, D. *Nelegální ekonomické aktivity migrantů (Česko v evropském kontextu).* Praha:
Karolinum, 2008. ISBN 978-80-246-1552-3.
- GERSTNEROVÁ, A. 2007. *Posilování kulturní diverzity: podpora systematického přístupu řešení
otázek kulturní integrace příchozích.* Výzkumný projekt Grantové agentury Univerzity
Karlovy v Praze. Identifikační č. projektu: 265/2006/B-GEO/PřF. Realizace projektu:
01. 01. 2006 – 31. 12. 2007.
- GERSTNEROVÁ, A. Závěrečná hodnotící zpráva za NTS F. In *Sborník: „Veletrh inovací pro
otevřený trh práce; odmítnuti, ale přesto mají šanci“.* Praha: MPSV ČR, Iniciativa
Společenství EQUAL, 2008. ISBN 978-80-86878-73-7. [cit. 2008-08-14]. Dostupný z WWW:
<http://www.equalcr.cz/files/clanky/1331/Zaverecna_hodnotici_zprava_EQUAL_NTS_F.pdf>.
- GERSTNEROVÁ, A. *Integrace kvalifikovaných subsaharských imigrantů v Praze, Komparativní
srovnání se situací v Paříži, Londýně a Lutychu.* Disertační práce. Praha: Přírodovědecká
fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2009.
- CHURTAJEVA, K. Rozhovor s pracovnící Charity ČR, Praha, 12. července 2010.
- Integrace azylantů a přesídlenců.* Ministerstvo vnitra ČR. [cit. 2010-07-09]. Dostupné z WWW:
<<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/azyl/integrace.html>>.
- Integrovaný portál Ministerstva práce a sociálních věcí.* Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR.
[cit. 2010-07-09]. Dostupné z WWW: <<http://portal.mpsv.cz/sz/stat/rek>>.
- Informace pro osoby, kterým byla udělena mezinárodní ochrana formou azylu podle zákona
č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů.* Ministerstvo vnitra ČR.
[cit. 2010-07-09]. Dostupné z WWW:

- <http://www.mvcr.cz/clanek/mezinarodni-ochrana-formou-azyly.aspx>.
- Káhira - Praha a pak Řím nebo Vídeň. *Lidové noviny*. 12. 09. 2006.
- KRCHOVÁ, A.; VÍZNEROVÁ, H. *Diskriminace azylantů a azylantek v ČR z genderové perspektivy*. Praha: Evropská kontaktní skupina v České republice, 2008. ISBN 978-80-254-2035-5. [cit. 2010-07-09]. Dostupné z WWW: http://www.ekscr.cz/content/files/Diskriminace_azylantu_na_CD.pdf.
- MABAYA, J. P., subsaharský imigrant žijící v Belgii. Rozhovor ze dne 15. 10. 2007, Brusel.
- MIKŠ, P., rozhovor s odborným pracovníkem Sdružení občanů zabývajících se emigranty, 12. července 2010.
- MIKLUŠÁKOVÁ, M. *Integrace uprchlíků*. Praha: Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky, 2008. [cit. 2010-08-05]. Dostupné z WWW: <http://www.unhcr.cz/ochrana/?cid=488>.
- Na rekvalifikace půjde miliarda. *Lidové noviny*. 14. 08. 2010, s. 16.
- NIESSEN, J. *Towards a Common European Framework for Migration and Integration Policies: Perspectives from European Institutions and Civil Society Organisations*, Conference in Brussels, 12. 6. 2007.
- Počet azylantů k 31. 12. 2008. Český statistický úřad, 2008. [cit. 2010-07-14]. Dostupný z WWW: [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/690038ADF5/\\$File/c03t17.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/690038ADF5/$File/c03t17.pdf).
- Počet podaných odvolání vůči rozhodnutí MVČR ke krajskému soudu k 31. 12. 2008. Český statistický úřad, 2008. [cit. 2010-07-14]. Dostupný z WWW: [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/69003814F4/\\$File/c03t14.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/69003814F4/$File/c03t14.pdf).
- Počet žadatelů o azyl; rok 2009. Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky, 2009. [cit. 2010-07-05]. Dostupné z WWW: <http://www.unhcr.cz/uprchlicicr/?cid=82>.
- Počty udělených azylů. Ministerstvo vnitra ČR. [cit. 2010-07-09]. Dostupné z WWW: [http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/6500514155/\\$File/11180642.pdf](http://www.czso.cz/csu/2006edicniplan.nsf/t/6500514155/$File/11180642.pdf).
- Podmínky pro integraci cizinců jsou v ČR nevalné. Praha: ČTK, 12. března 2008, s. 2.
- Podpora sociální integrace obyvatel vyloučených lokalit v Královéhradeckém kraji. Dotační projekty města Náchod, 2009. [cit. 2010-07-30]. Dostupné z WWW: http://www.mestonachod.cz/mesto-nachod/projekty/socialni_integrace/default.asp.
- Připomínky veřejného ochránce práv k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o azylu), ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, únor 2010.
- Postavení žadatelů o azyl a jiných osob, které potřebují ochranu. Konzorcium nevládních organizací pracujících s migranty, 2006. [cit. 2010-06-17]. Dostupný z WWW: <http://www.konzorcium.cz/cz/projekty/Pavla3.php>.
- Průběh řízení o přijatelnosti, popř. nepřijatelnosti kasačních stížností podaných k Nejvyššímu správnímu soudu. Český statistický úřad, 2008. [cit. 2010-07-14]. Dostupný z WWW: [http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/690038427C/\\$File/c03t15.pdf](http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/t/690038427C/$File/c03t15.pdf).
- Přesídlování. Sdružení občanů zabývajících se emigranty. [cit. 2010-06-17]. Dostupné z WWW:

<http://www.soze.cz/wp/wp-content/storage/euf-brozura-presidleni.pdf>>.

Příručka dobré praxe RP Roma; Iniciativa Společenství EQUAL v České republice. Občanské sdružení Romů Severní Moravy, Karviná, 2008. [cit. 2010-07-30]. Dostupné z WWW: <http://www.romcentrum.karvina.info/priruckarroma.pdf>>.

RADOSTNÝ, L., rozhovor s odborným pracovníkem Poradenského a informačního centra pro mladé migranty (META), Praha, dne 29. července 2010.

Rozhovor s konzulským žadatelem o mezinárodní ochranu dlouhodobě pobývajícím v České republice, Praha, dne 23. června 2010.

SEIDLOVÁ, M. Integrace imigrantů a segregace. In: SÝKORA, L. (ed.). *Rezidenční segregace.* Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2010. 978-80-86561-34-9 (UK PřF).

SOE, S. A., rozhovor s ředitelkou Barmského centra v Praze, Praha, dne 28. července 2010.

Souhrnná zpráva o mezinárodní ochraně za rok 2009. Ministerstvo vnitra ČR. [cit. 2010-07-09]. Dostupné z WWW: <http://www.mvcr.cz/clanek/souhrnna-zprava-o-mezinarodni-ochrane-za-rok-2009.aspx>>.

Státní integrační program, informace poskytnuté oddělením integrace cizinců a azylantů odboru azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra ČR, Praha, dne 18. srpna 2010.

Státní integrační program, Sdružení občanů pracujících s emigranty [cit. 2010-07-13]. Dostupné z WWW: http://www.soze.cz/?page_id=38>.

ŠÍŠKOVÁ, T. (ed.). *Menšiny a migranti v České republice. My a oni v multikulturní společnosti 21. století.* Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9.

TOLLAROVÁ, B. a kol. *Trh práce a cizinci; zpráva z výzkumu.* Chomutov: Technologický park Chomutov, 2006.

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, vyhlášena pod č. 209/1992 Sb.

VAŇÁSEK, J., rozhovor s vedoucím oddělení zprostředkování ze sekce politiky zaměstnanosti a trhu práce Ministerstva práce a sociálních věcí ČR, Praha, dne 21. července 2010.

VARGA, R., rozhovor se sociálním pracovníkem Organizace pro pomoc uprchlíkům, Praha, dne 29. června 2010.

Všeobecná deklarace lidských práv, čl.14.

UHEREK, Z. rozhovor s ředitelem Etnologického ústavu AV ČR, Praha, dne 4. září 2010.

UHEREK, Z. a kol. *Integrace azylantů a efektivita Státního integračního programu.* Výzkumná zpráva pro Ministerstvo vnitra České republiky, Odbor azylové a migrační politiky. Praha: Etnologický ústav AV ČR, 2005.

UHEREK, Z. *Integrace cizinců z hlediska emického a etického.* Praha: Migraceonline.cz, 10. 05. 2005 [cit. 2009-07-09]. Dostupný z WWW: http://aa.ecn.cz/img_upload/79a33131c9c4293e0fcefb50bfa263ef/ZUherek_Integrace_cizincu.pdf >.

Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu., v platném znění.

Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

